

KUL TÚRA SLOVA

*Vedecko-popularizačný
časopis
pre jazykovú
kultúru
a terminológiu*

*Orgán
Jazykovedného ústavu
Eudovíta Štúra SAV,
Jazykového odboru
Matice slovenskej
a Ústrednej jazykovej rady
Ministerstva kultúry SR*

HLAVNÝ REDAKTOR

Matej Považaj

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Sibyla Mislovičová

REDAKČNÁ RADA

Ladislav Bartko, Adriana Ferenčíková, Ján Findra, Ján Kačala, Ivan Masár, Sibyla Mislovičová, Jozef Mlacek, Slavomír Ondrejovič, Jozef Pavlovič, Mária Pišárčíková, Matej Považaj, Mária Šimková, Iveta Vančová, Marta Zamborová

REDAKCIA

813 64 Bratislava, Panská 26

- ONDREJOVIČ, Slavomír: Je slovenčina najťažší jazyk na svete? 321
MASÁR, Ivan: Obrana iróniou 325

DISKUSIE

- GARABÍK, Radovan – KARČOVÁ, Agáta: Návrhy na doplnenie a spresnenie pravidiel prepisu z ukrajinskej grafickej sústavy do slovenskej grafickej sústavy 329
HORNANSKÝ, Imrich: Slovo *mláka* v slovenských geografických názvoch 332

Z HISTORICKEJ LEXIKY

- KRAJČOVIČ, Rudolf: Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest (6) 336

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

- FELIXOVÁ, Iveta: Čo dedina, to reč iná (O pripravovanej antológii stredoslovenských nárečových textov) ... 344
DVORNICKÁ, Ľubica: Chlapi a vareška (Ukážky z pripravovanej antológie nárečových textov) 350

ROZLIČNOSTI

- Diecéza* či *dekanát*? M. Kazík 359
IKEA stále dookola. A. Rollerová ... 360

SPRÁVY A POSUDKY

- Hold rodnej obci a ľudové múdrosti pre každého. L. Bartko 361
Hydronymia povodia Oravy. A. Závodný 365

SPYTOVALI STE SA

Odrážavosť. M. Považaj 369

Obsah 41. ročníka 371

Index 41. ročníka. S. Mislovičová .. 375

KUL TÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, Jazykové-
ho odboru Matice slovenskej a Ústrednej jazykovej rady Ministerstva kultúry SR. Ročník 41, 2007, č. 6. Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine. Hlavný redaktor PaedDr. Matej Považaj, CSc. Výkonná redaktorka PhDr. Sibyla Mislovičová. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Radik. Vychádza šesťkrát ročne. Ročné predplatné 144,- Sk, jednotlivé čísla 24,- Sk. Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin. Registračné číslo 7050. Podávanie novinových zásielok povolené OZSsRP Banská Bystrica č. 1325/94-PTP z 25. 4. 1994. ISSN 0023-5202

Distributed by Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin, Slovakia. Distribution rights are held by KUBON and SAGNER, P.O.B. 34 01 08, D-8000 München, Germany.
© Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave
© Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine
Vytlačila Tlačiareň BEN&M, Miriam Uličná, Turčianske Teplice 2007
Cena 24,- Sk

Je slovenčina najt'ažší jazyk na svete?

SLAVOMÍR ONDREJOVIČ

Koncom novembra sa do Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV dostal elektronický list s názvom *10 najt'ažších jazykov na svete*. Na nasledujúci deň sa začali hrnúť desiatky mailov, v ktorých si pisatelia chceli overiť pravdivosť tvrdenia, či slovenčina je naozaj najzložitejším jazykom na svete. Niektorých pisateľov toto pomyslenie privádzalo do úžasu a vytrženia. Ak by bola pravda, čo tvrdí pán prof. Doc. Vladimír Trnka, ako sa autor podpísal pod inkriminovaný text, že slovenčina je bez konkurencie najt'ažším jazykom na svete, znamenalo by to, že sme aspoň v niečom prví na svete. Väčšina tých, čo napísali na adresu ústavu (ešte častejšie na adresu riaditeľa Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV), však v komentári naznačovala, že uvedený text sa im zdá „čudný“, „podozrivý“, ale aj tak požadovali od nás jednoznačnú odpoveď, či ide o „kačicu“, alebo o správu, na ktorej by mohlo byť niečo pravdy.

Počet listov a telefonických otázok však veľmi skoro nadobudol formu smršte. Ozývali sa nielen pisatelia z celého Slovenska, ktorých počet presiahol 90, ale prichádzali otázky aj z Austrálie, Nórska, Luxemburska („Luxemburg je Trnkovým mailom zaplavený“), z Ukrajiny i z Česka. Bolo treba urýchlene konať, ale vzhľadom na počet tých, ktorým bolo treba odpovedať, sa ukazovalo, že klasickou formou sa to vybaviť nedá. Urobili sme preto to jediné, čo sa v danej situácii urobiť dalo. Napísali sme odpoveď

a „zavesili“ sme ju na stránku Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV medzi aktuality, ale aj medzi najčastejšie otázky. Okrem toho sme uverejnili hromadnú odpoveď.

Uvedený text mal takúto podobu:

Po internete „plachtí“ list s názvom *10 najťažších jazykov na svete*, v ktorom sa tvrdí, že najťažším jazykom je práve náš jazyk. V posledných dvoch dňoch prišlo do Jazykovedného ústavu niekoľko desiatok listov s otázkou, či je to pravda a či má s tým niečo spoločné Jazykovedný ústav L. Štúra SAV.

Ale ako môžeme mať s tým niečo spoločné, keď je list plný trápnych jazykových chýb? Pisateľ, ktorý sa podpísal ako prof. Doc. Vladimír Trnka, nevie, že *my jazykovedci* sa píše s tvrdým *y*, nie s mäkkým *i* (*mi*), že v slovenčine sa nepíše *tým*, ale *tím*, že máme byť hrdí *na to* (nie *nato*), že spisovne je *fínčina*, *kórejčina*, *aramejčina* (nie *fínština*, *kórejščina*, *aramejččina*), že gramatika je *taká* (nie *tak*) *komplikovaná*. Nikto z jazykovedcov by to takto nenapísal, nehovoriac o čiarkach, ktoré sú pre pisateľa španielskou dedinou. Nie je to teda jazykovedec. Ale kto to je? Nevieme. Dost' však o ňom vypovedá sama forma i obsah listu. Obsahovo je to úplný bluf, či ako by povedal Vajanský, blúznica, kým naši mladí by to nazvali totálnou haluzou. Nie je totiž pravda, že slovenčina je najťažším jazykom na svete a že by sa na tom mali dohodnúť nejakí vedci z Paríža alebo že by to mal už osem rokov skúmať nejaký „Ústav jazykovedcov“ v Berlíne. Pravda je taká, že slovenčina patrí skôr medzi najľahšie slovanské jazyky. V lingvistickej typológii sa hodnotí ako pomerne jednoduchý a pravidelný jazyk.

Ak si spomenieme na to, aké množstvo nepravidelných slovies je v románskych a germánskych jazykoch (francúzštine, nemčine a i.), zistíme, že slovenčina ich má len poskromne (napr. typ *jest', jedia*). Slovenčina nemá ani také množstvo časov ako napr. južnoslovanské jazyky, gréčtina či klasická latinčina. Má menej skloňovacích vzorov ako napr. čeština. V 1. osobe prítomného času má na rozdiel od staršieho stavu zovšeobecnenú slovesnú koncovku *-m* (napr. oproti češtine, kde je *-u*, *-i* aj *-m*: *vedu, píšim, volám*). Pomerne jednoduchý je aj náš fonologický systém.

Čo sa týka pána Trnku, ktorý uvádza súpis („rubriku“) najľahších a najťažších jazykov, dá sa o tom povedať len to, že sú tu len „nacápané“ jazyky bez ladu a skladu, jazyky, o ktorých počul alebo ich nejakým spôsobom

pozná. Keby bolo jeho poznanie jazykov sveta na vyššej úrovni, určite by pri ľahkých nezabudol na indonézštinu a pri „ťažkých“ zasa na baskičtinu, predindoeurópsky jazyk, ktorý sa nevedel naučiť ani jeden z najväčších polyglotov všetkých čias Wilhelm von Humboldt, a nemohol by vynechať ani írčinu, gruzínčinu, príp. severoamerické indiánske či eskimácke jazyky. Ale aj tak: uvedené jazyky sú zložité len z nášho pohľadu. Je známe, že deti sa naučia všetky jazyky sveta za približne rovnaký čas, čiže všetky sú rovnako ťažké či ľahké.

Dalo by sa súhlasiť s tým, že komplikovanými jazykmi z hľadiska zvládnutia pre cudzincov sú čínština, japončina, kórejščina a arabčina, ku ktorým pristupujú aj špecifické písma. Ale prečo sa sem dostala aj fínčina a maďarčina, vôbec nie je jasné. Pripomína to skôr žart, ktorý možno nájsť v nemeckom variante na internete: *V Európe existujú dva extrémne ťažké jazyky: maďarčina a portugalčina. A maďarčina je dokonca taká ťažká, že ju neovládajú ani Portugalci.* Perzštinu zasa možno považovať za ťažkú len v dôsledku množstva cudzích (arabských) slov, ale to isté platí aj o turečtine.

Azda netreba vyvracať všetko, čo pisateľ v tomto texte uviedol, pekná je však cifra, že slovenčina má 465 výnimiek, a zaujímavý je aj údaj, že cudzincovi trvá dvanásť rokov, kým si osvojí slovenčinu. Čo je to „mobilita slov a slovných spojení?“ Že by sme mali sedem pádov naozaj len my? A je našich pádov naozaj sedem? Grafémy *y* a *i* takisto nie sú našou výnimočnosťou, tie má aj ruština, čeština a poľština. Skloňovanie podstatných a prídavných mien je známe zo všetkých slovanských jazykov s výnimkou bulharčiny a macedónčiny. Rody poznáme z viacerých európskych jazykov, stačí si len na ne spomenúť. Prečo by malo byť spodobovanie iba výsadou slovenčiny? Že by slovenčina bola jediným jazykom s dvojhláskami? Má ich napr. taliančina a rumunčina.

Čitatelia, ktorí sa chcú dozvedieť objektívne fakty o type slovenského jazyka, mali by skôr siahnúť po štúdiách Ľudovíta Nováka, Jozefa Ružičku a Viktora Krupu, ktoré sa nachádzajú v zborníkoch *Studia Academica Slovaca*, príp. aj po staršej publikácii K. Horálka *Úvod do studia slovanských jazykú* a po novších publikáciách *Jazyky sveta* (Bratislava: Veda 2005) a *Písma sveta* (2000) Viktora Krupu a Jozefa Genzora. Ak si chcú prečítať o mýtoch, ktoré vznikajú okolo nášho jazyka i iných jazykov, môžeme odkázať na príslušnú kapitolu v knihe *Mýty naše slovenské* autorov Viktora

Krupu a Slavomíra Ondrejoviča (Bratislava: Academic Press 2005), elektronicky na www.saske.sk/cas/2-2005/teftbar.html.

Slavomír Ondrejovič

riaditeľ Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV

Po zavesení uvedeného textu elektronické listy na adresu slavoo@juls.savba.sk neprestali prichádzať. Boli to však už prevažne texty, v ktorých pisatelia vyslovovali poďakovanie za publikované vysvetlenie. Osobitné poďakovania prichádzali aj na odkaz (linku) uvedený na konci textu, vďaka ktorému sa záujemcovia o náš jazyk mohli dozvedieť o type nášho jazyka a rovnako aj o mýtoch o ňom omnoho viac a podrobnejšie. Prevádzkovateľ serveru hoax.cz požiadal o povolenie zverejniť oba texty na svojom serveri. Tieto texty potom brádzili rôzne ďalšie portály s veľkou návštevnosťou (napr. sme.sk). Z uvedeného je zrejmé, že pre používateľov jazyka (v tomto prípade používateľov slovenského jazyka) sú jazykové a jazykovedné otázky mimoriadne zaujímavé. Zároveň je však jasné aj to, že verejnosť nie je vždy schopná rozlíšiť pravdu od výmyslov, a to dokonca ani vtedy, keď im niektoré fakty dosť intenzívne naznačujú, že ide podľa všetkého o podvod.

Až po publikovaní uvedených textov nás jeden z pisateľov upozornil na to, že konferencia v Paríži, na ktorú sa odvolával V. Trnka, sa v danom čase naozaj konala. V dňoch 27. – 29. septembra 2007 sa konalo 7. výročné zasadanie Spoločnosti pre jazykovú typológiu (Association for Linguistic Typology, ALT), na ktorej sa zúčastnili známi typológovia z celého sveta. Po preštudovaní všetkých materiálov konferencie, ktoré sú zverejnené na internete, sme – podľa očakávania – zistili, že slovenčina sa na tomto podujatí nespomenula ani raz a rovnako sa ani raz nespomenulo meno pána Vladimíra Trnku. Keby tam odznela nejaká dohoda o slovenčine ako najťažšom jazyku, sotva by sme už mohli hovoriť, že sa tam zišli významní jazykoví typológovia sveta.

Tento malý príbeh tak trochu pripomína udalosť, ktorá sa odohrala v roku 1938 v Spojených štátoch amerických a ktorá vošla do dejín rozhlasového vysielania. Vtedy mladý Orson Welles, neskôr významný hollywoodsky herec a režisér, pripravil rozhlasovú hru o invázii Mart'anov na našu Zem. Hra bola taká sugestívna, že mnohí prepadli panike. Darmo rozhlas prerušoval vysielanie hry s oznamom, že ide len o rozhlasovú hru a o fikciu, situácia sa vymkla z rúk a boli aj obeť na životoch.

Elektronický list *10 najťažších jazykov sveta* nebol napísaný ani sugesívne, ani vierohodne. Bola to dosť neumelá eskamotáž, ktorá však aj tak vyvolala nebývalý rozruch. Základnú príčinu vidíme v tom, že široká verejnosť nemá dosť informácií o jazykoch sveta, a ako sa ukazuje, ani o našom materinskom jazyku. Je zrejmé, že projekt, v rámci ktorého má Jazykovedný ústav Ľ. Stúra SAV vypracovať populárny film s názvom *Dobrodružstvá slovenčiny*, je čoraz aktuálnejší.

Neraz sa v tejto súvislosti objavujú tvrdenia, že slovenčina je mimoriadne zložitý jazyk. Pisateľ s menom Vladimír Trnka nebol v tom prvý, ani jediný. Toto tvrdenie však preexponoval do absolútna. Vieme aj od frekventantov na Letnom kurze slovenského jazyka a kultúry, že so zvládnutím nášho jazyka majú značné problémy. Ale to je problém pri učení sa aj iných jazykov. A nijaký flektívny jazyk sa nepoddá bez primeranej námahy a bez vydania značnej dávky energie. Aj v tom mal mýtus o slovenčine ako o najťažšom jazyku na svete živnú pôdu, aj preto mu mnohí ľahko uverili.

Obrana iróniou

IVAN MASÁR

V posledných číslach lanského ročníka Literárneho (dvoj)týždenníka sa rozprúdila diskusia o problémoch jazykovej kultúry a o funkcii slovenčiny v súčasnej politickej a ideologickej konfigurácii sveta. Názory predkladané v literárnych novinách mali ozvenu aj v iných periodikách. Svojrázna reakcia bola uverejnená v dvojtýždenníku Kultúra. Pán Kenneth Renegy Tatrobór, autor dvoch článkov s názvom *Prečo nenávidím slovenčinu, prečo nenávidím Slovákov* (Kultúra, 2007, č. 1 a 3) a dvoch novinárskych rozhovorov s názvom *Fikcia ako skutočnosť* (tamže, č. 4 a 5) si zvolil iróniu ako prostriedok na ochranu slovenského jazyka a obranu dobrého mena Slovákov. Pravda, nadväznosť na texty v Literárnom (dvoj)týždenníku explicitne nespomína, ale súvislosť s nimi je nepochybná. Z toho, čo sa v materiáloch v Kultúre

publikovalo, zreteľne vidieť, že ide o ochranu a obranu naruby, obranu sui generis. Všetko negatívne, čo sa čitateľovi predkladá o slovenčine a Slovákoch formou výsmechu, je srdcovou záležitosťou autora. Myslí totiž pravý opak toho, čo zosmiešňuje alebo pateticky vychvaľuje.

O masívnej invázii anglických slov a výrazov do slovenčiny autor znepokojene píše, že pokrok v tejto veci je príliš pomalý. Máli sa mu napr. takáto prezentácia či redakcia slovenského textu: „... idem električkou (tram?) z Karlovej Vsi do bratislavského downtownu popri rozostavanom River Parku, čo area buildovaná najmä pre celebrity showbusinessu, ale i businessu všeobecne, minula tuším tri towery, pozostatky ešte komunistických čias, a ja som celý netrpezlivý čakal, kedy už bude tramstop pri New Bridge.“

Pri vstupe do budovy inštitúcie, kde mal nejaké úradné konanie, zastal pri vrátničke, ktorá jedla pukance: „Popcorn, popcorn?“ zažartoval som. Pani sa na mňa usmiala a prikývla: „Veru popcorn, vari vás len neprekvapuje, že the grassroots chápu veci rovnako dobre ako developeri?“ Teda aspoň aký-taký pokrok, aké-také uspokojenie.

Autor nenávisťník – obrazne povedané – nenechal suchej nitky na zvukových vlastnostiach a kvalite slovenčiny. Slovenčina má také zvuky, ktoré „pôsobia na len trochu európsky školené ucho už na prvé počutie odpudzujúco: ľ, ô, ou, dz a viaceré iné... Tá úbohosť, tá malosť! Je to akoby občiansky preukaz zaostalosti, ktorým sa legitimujeme hneď pri prvom otvorení úst... Tento vrcholne zlý dojem môže trošku zahľadiť zopár takých slov ako pab (píš pub), šop (píš shop), butik (píš boutique)...“

Po takejto „odbornej“ analýze prichádza autor k jedinému možnému a správne mu záveru: všetko nahradiť. Predpokladá však, že „tento ťarbavý a nechutný jazyk si bude zrejme robiť nároky na existenciu aj naďalej. Bude brzdiť pokrok, bude ako kotva, ktorá bráni pohybu vpred.“

Popri opise slovenčiny ako nezužívateľného jazyka, ktorý sa vraj len málo líši od posunkovej reči (text sa hmýri vyjadreniami typu prepytujem slovenčina) autor načrtol vlastnosti Slovákov a spočítal zlo, čo v dejinách ľudstva napáchali a za čo ich treba vziať na zodpovednosť. Čitateľ článkov a novinárskeho rozhovoru sa dozvie, že Slováci majú rasizmus v génoch, že sú nacisti a fašisti, ba viac, „dnes už existujú jasné indície, že fašizmus a nacizmus majú korene práve na Slovensku“ (Kultúra, č. 3 z februára t. r.). Aby dosiahol vyššiu hladinu irónie, uzdu fantázii popúšťa autor aj ďalej: Štúrovci sú

nacionalisti vo výchovnom stredisku na chate Varguľa. Z jedného urobili nacistu, z druhého fašistu. Akože inak, veď obidve scestné ideológie „majú pôvod v slovenských hlavách, nesú jasný slovenský rukopis“. V súvislosti s rasizmom poukazuje na útlak menšín na Slovensku, čo je vec všeobecne známa, ale odkrýva aj doteraz nepoznané, a preto udivujúce fakty: Situácia černochovo v USA sa koncom 19. storočia zhoršila preto, lebo s masovým prisťahovaním Slovákov do Ameriky sa na jej územie zavliekol rasizmus. Podobných absurdít je v texte viac.

Silu irónie v sledovaných textoch znásobujú nielen absurdity a fakty stavané hore nohami, ale aj niektoré jazykové prostriedky, odbočky, používanie angličtiny alebo makarónčiny v dialogických replikách (*Wow, to je story!* – o Hortyho afére), jednotlivých anglických slov s cieľom zdôvodniť bezpodmienečné používanie angličtiny vo všetkých oblastiach života, napr. vyslovenie požiadavky nahradiť aj slová *mrkva, uhorky, zemiaky*, skrátka všetko. Pri niektorých slovách autor zámerné (zákerne?) zdôrazňuje ich čísty anglický pôvod. Za írečité anglické pokladá napr. slovo *facilitate*, hoci genetická súvislosť s latinským *facilitas* je nespochybniteľná a autor to dobre vie. Pohotovo utvoril od neho sloveso *facilitovať* a substantívum *facilitátor* (*facilitátor pokroku* – ten, č

o uľahčuje, čiže facilituje pokrok). Silný ironický náboj nesú aj ďalšie okazionalizmy: *protonacista, protofašista, paleorasista*, všetko slová používané s konaním Slovákov v minulosti aj súčasnosti.

S prihliadnutím na autorský zámer sú priliehavo zvolené, fakticky ad hoc utvorené, vlastné mená. Patrí medzi ne spomenutý názov chaty *Varguľa*, rozložený do podoby *var guľa*, názov mimovládnej organizácie *Fujara, gajdy, drumbl'a*, meno účastníka konšpirácie *Bystrík Svorad Kalivoda* a zaiste aj meno autora textu *Kenneth Renegy Tatrobor*, v ktorom prímeno *Tatrobor* jasne avizuje, že ide o osobu, ktorá neskrýva nevraživý vzťah k Slovensku, lež naopak, vystatuje sa ním.

Spomenieme ešte názov článku a novinárskeho rozhovoru. Názov článku je výpožičkou názvu celoštátnej školskej akcie *Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko* prevedenou do antitetického podoby – tam milujem, u Tatrobora nenávidím. V novinárskom rozhovore s názvom *Fikcia ako skutočnosť* čitateľ poľahky odhalí, že autorom článkov aj rozhovoru je jedna a tá istá osoba – Igor Kšiňan. On napísal články, on kládol otázky a on sám na

ne aj odpovedal. Názov rozhovoru je vynachádzavý a presne reflektuje našu jazykovú situáciu a spoločensko-politickú klímu. Fikciou predstavovanou ako realita je – napríklad –, že rasizmus majú Slováci v génoch, ozajstnou realitou je, že málokde na svete majú národnostné a iné menšiny také existenčné, kultúrne a ďalšie podmienky, ako majú na Slovensku. Fikciou je, že slovenčinu treba ešte viac zásobiť anglicizmami, skutočnosť je však taká, že viac sa to už ani nedá. (Pozri ukážky „slovangličtiny“ na začiatku článku.) Fikciou je, že nacizmus a fašizmus majú korene na Slovensku, realitou je, že boli na Slovensko zavlečené rovnako ako komunizmus, vtáčia chrípka alebo globalizácia, ktorej „bohoslužobnou rečou“ je angličtina. Atď. atď.

Ironicky ladené texty s využitím fiktívnych osôb, dejov a udalostí, s využitím humoru, zveličovania a rozmanitých výstavbových prvkov môžu percipienta rozosmiať, ale ich primárna funkcia je v zásade iná. V tomto prípade je obranným reflexom proti jazykovej situácii, ktorú ironik vníma ako nepriaznivú pre národný jazyk ako nástroj komunikácie a nenahraditeľnú hodnotu. Irónia je pláštikom prikrývajúcim obavu zo straty hodnoty, ku ktorej má autor žičlivý vzťah, preto sa usiluje o jej ochranu a obranu. Okrem iného si pritom vypomáha stotožňovaním fikcie s realitou a posúvaním významu výpovedí, v ktorých pozitívne hodnotenie má pejoratívny význam.

Podobné texty, o akých je tu reč, sú svojráznym, no nie nezvyčajným ani zriedkavým vyjadrením postoja k akejkoľvek situácii alebo realii, jazykovú situáciu a jazyk ako nástroj komunikácie nevynímajúc. O postoji nositeľov jazyka k ich vlastnému a jedinečnému nástroju dorozumievania sa jazykoveda zaujíma oddávna, pričom sa osobitná pozornosť venuje aj názorom jednotlivcov z iného ako jazykovedného prostredia (porov. napr. referovanie o dobrodružstvách s parlamentnou slovenčinou, *Kultúra slova*, 30, 1996, s. 45 – 47 a iné články). Postoje takýchto jednotlivcov sú poväčšine prejavom záujmu o jazykovú kultúru a podporu úsilia jazykovedcov pracujúcich v tejto problematike, niekedy sú však kritikou, ba aj zosmiešňovaním jazykovedcov a slovenčiny. Igor Kšiňan alias Kenneth Renegy Tatrobob vysielal však na rovnakej vlne ako milovníci slovenčiny a záujemcovia o jej kultúru, preto sme jeho textom venovali pozornosť v našom časopise. Možno predpokladať, že bodnutie ostňom irónie vzbudí viac pozornosti a bude účinnejšie ako chladná akademická argumentácia.

DISKUSIE

Návrhy na doplnenie a spresnenie pravidiel prepisu z ukrajinskej grafickej sústavy do slovenskej grafickej sústavy

RADOVAN GARABÍK – AGÁTA KARČOVÁ

V Pravidlách slovenského pravopisu (PSP) z r. 2000 sú formulované pravidlá na prepis textov z iných grafických sústav do slovenskej grafickej sústavy. Pravidlá určujúce prepis (transkripciu) z ukrajiničiny do slovenčiny sú v PSP zhrnuté v prehľadnej tabuľke na s. 79. V týchto pravidlách sme zaregistrovali niektoré nepresnosti a nevhodné interpretácie.

Nasledujúce podkapitoly venujeme návrhom, ktoré môžu pomôcť pri systematizácii a dôslednejšom prepise z ukrajiničiny do slovenčiny s osobitným zreteľom na špecifiká oboch grafických sústav v úzkom vzťahu s fonematickou štruktúrou oboch jazykov. Naše návrhy sa v maximálnej možnej miere snažia nasledovať princípy existujúceho prepisu z ukrajiničiny (ako aj z iných, v PSP uvedených slovanských jazykov používajúcich azbuku).

Doplnenie písmena *r*

V tabuľke chýba písmeno *r* (vyslovujeme [g]). Táto graféma bola do roku 1933 súčasťou ukrajinskej azbuky, potom bola pod politickým tlakom zrušená a namiesto nej sa používala graféma *z*. V roku 1990 sa graféma *r* opäť zaviedla do grafickej sústavy ukrajinského jazyka. Aj napriek skutočnosti, že v ukrajinskej lexike je *r* zriedkavé a hláska [g] sa vo výslovnosti často zamieňa s hláskou [fi], písmeno *r* je podľa súčasného oficiálneho ukrajinského pravopisu rovnocenným členom grafickej sústavy ukrajinského jazyka. Z toho dôvodu by bolo vhodné zaradiť ho do prepisovej tabuľky a malo by sa jednoznačne prepisovať písmenom *g*. Ako príklad uvádzame meno *Василь Гренджа-Донський*, ktorého prepis je najvýstižnejší v tvare *Vasyľ Grendža-Donskyj*.

Dvojica písmen *ьo*

Mäkký znak v ukrajinčine palatalizuje predchádzajúcu spoluhlásku. V PSP sa neuvádza nijaké pravidlo na prepis mäkkého znaku (*ь*), ak za ním nasleduje samohláska *o*, preto musíme písmená *ьo* prepisovať osobitne ako dva nezávislé znaky, čo vedie podľa existujúcich pravidiel k prepisom ako *сьozo* – *soho*, namiesto presnejšieho *sioho*¹ (zohľadňujúce palatalizáciu spoluhlásky *s*).

Navrhujeme doplniť do tabuľky prepis skupín *дьo*, *тьo*, *ньo*, *льo* ako *d'о*, *t'о*, *ňo*, *l'о*, prepis *ьo* po iných spoluhláskach ako *io*.

Prepis *ю, я*

Podľa PSP sa znak *ю* prepisuje ako *ju*, *iu*, *u*, znak *я* ako *ja*, *ia*, *a*, výber jedného z týchto variantných zápisov v konkrétnom prípade závisí od predchádzajúceho znaku v slove, pričom v tabuľke sa pri polohe znaku znovu odkazuje na pravidlá pre ruštinu. V ruskom prepise nie je, samozrejme, spomenutý ukrajinský apostrof, a tak v prípade, že *ю* alebo *я* nasleduje po apostrofe, nám pravidlo „ako v ruštine“ nič nepovie. Navrhujeme pridať pravidlo, že po apostrofe sa *ю, я* prepisujú ako *ju, ja*, napríklad *Кам'янка* – *Kamjanka*, *Мін'юст* – *Minjust*.

Prepis ukrajinského apostrofu

Znak *'* (apostrof) sa v ukrajinčine používa po spoluhláskach, ak za nimi nasleduje *я, ю, є, ї*, ktoré bez použitia apostrofu palatalizujú predchádzajúcu spoluhlásku. My však chceme práve apostrofom medzi nimi naznačiť, že v danom prípade nenastáva palatalizácia a predchádzajúca spoluhláska sa vyslovuje tvrdo. Apostrof má teda takú istú funkciu ako tvrdý znak (*ь*) v ruštine. Uvedený príklad *слов'янський* – *slovianskyj* chybne naznačuje palatalizáciu hlásky [v] (pozri predchádzajúci odsek), odporúčame ho zapísať radšej ako *slovjanskyj*.

Prepis *є*

Písmeno *є* sa v pravidlách prepisuje iba ako *je* bez ohľadu na predchádzajúcu spoluhlásku. Vzhľadom na to, že *є* podobne ako *ю, я* palatalizuje predchádzajúcu spoluhlásku, odporúčame rozlíšiť prepis rovnakým spôsobom ako pri *ю, я*. Prepis *є* po spoluhláskach okrem *д, т, н, л* by mal byť *ie*;

¹ *COFO* je (okrem prepisu názvu známej londýnskej štvrte do ukrajinčiny) ukrajinské občianske združenie pôsobiace v meste Sumi. *сьozo* je ukazovacie zámeno (toho).

po apostrofe by sa malo prepisovať ako *je*; po samohláskach a na začiatku slova ako *je*. Po spoluhláskach *д, т, н, л* nastáva problém s prepisom písmena *e*, ktoré v ukrajinčine predchádzajúcu spoluhlásku nezmäkčuje, tento rozdiel však nie je možné vyjadriť v štandardnom slovenskom pravopise, keďže v ňom písmeno *e* signalizuje zmäkčenie predchádzajúcej spoluhlásky. Po spoluhláskach *д, т, н, л* sa našťastie *ε* nevyskytuje často, preto môžeme vo väčšine prípadov predpokladať, že prepísané *de, te, ne, le* boli pôvodne písané ako *de, me, ne, le* a v origináli sa vyslovujú tvrdo. Ako príklad môžeme doplniť do pravidiel názov *Сєверодонецьк – Sieverodoneck*. Všimnime si, že na rozdiel od ruštiny naznačujeme palatalizáciu spoluhlások iných ako *d, t, n, l* aj pred písmenom *e* použitím dvoch písmen *ie* – takáto palatalizácia je v ukrajinčine zriedkavá, preto sa nám zdá vhodnejšie ju explicitne v prepise zaznačiť a zachovať tak konzistenciu v prepise písmen *ю, я, ε*.

Prepis *кс*

V pravidlách sa pri prepise *кс* uvádza „ako v ruštine“, v tabuľke prepisu z ruštiny sa uvádza, že prepis tejto dvojice písmen je *ks* „v ruských slovách na rozhraní morfém“, *x* „v slovách so zreteľným neruským pôvodom“. Úmysel je jasný, ale vysvetlenie vedie k rozporom, pretože u *к* *р* *а* *ж* *и* *н* *с* *к* *э* slovo obsahujúce dvojicu písmen *кс* rozhodne nie je *р* *у* *с* *к* *э* slovo, takže prvé pravidlo naň nemôžeme aplikovať, v prípade ukrajinského (neruského) pôvodu slova musíme podľa existujúcich pravidiel *кс* prepísať písmenom *x* a v prípade ukrajinského slova ruského pôvodu pravidlo nemáme. Navrhujeme explicitne napísať pravidlo: „*кс* prepisujeme ako *ks* v ukrajinských slovách na rozhraní morfém, ako *x* v slovách so zreteľným neukrajinským pôvodom“. Ako príklad uvádzame prepis slova *Олександр – Olexandr*. Zostáva na osobitné zváženie, či by nebolo lepšie používať vždy jednotný prepis dvojicou písmen *ks*.

Prepis *-ня, -ття, -ддя, -ля, -ню, -ні...*

Osobitným prípadom sú skupiny písmen *-ня, -ття, -ддя, -ля*, v ktorých dochádza ku geminácii palatalizovanej spoluhlásky – ich výslovnosť je teda [n^j:a], [t^j:a], [d^j:a], [l^j:a]. Podľa súčasných pravidiel by sme ich do slovenčiny prepísali ako *-ňňa, -tťa, -dďa, -ll'a*. Otvorenou otázkou zostáva, či dáme prednosť tomuto prepisu, skôr zodpovedajúcemu pôvodnému pravopisu, alebo či by nebolo lepšie ich prepisovať ako *-ňňa, -tťa, -dďa, -ll'a*, čiže skôr preferovať výslovnosť.

Na záver by sme ešte chceli podotknúť, že existuje oficiálny (prija-
tý ukrajinskou právnickou terminologickou komisiou v roku 1996) prepis
ukrajinského písma do latinky, založený na anglickom pravopise, ktorý sa
používa hlavne na prepis geografických a iných názvov. Tento systém po-
užívajú OSN a iné diplomatické a medzištátne organizácie. Vzhľadom na
to, že nejde o ukrajinský pravopis, ale len o systém prepisu, odporúčame
naďalej používať v bežných slovenských textoch prepis podľa Pravidiel slo-
venského pravopisu a medzinárodný („anglický“) prepis iba v oficiálnom
medzinárodnom kontexte, ak si to vyžaduje situácia. V odborných textoch
je zase vhodnejšie používať vedeckú transliteráciu definovanú príslušnými
normami.

LITERATÚRA

Pravidlá slovenského pravopisu. 3., upravené a doplnené vydanie. Red. M. Považaj. Bratislava: Veda 2000.

Vseukrajinskij perepys naseleňňa. Deržavnyj komitet statystyky Ukrainy.

<http://www.ukrcensus.gov.ua/>

DANIELS, Peter T.: The World's Writing Systems. New York, Oxford: Oxford University Press 1996.

ŠYROKOV, V. A., KOSTYŠYN, O. M., RABULEC, O. H., ŠEVČENKO, I. V., SYDORČUK, N. M.: Slovníky Ukrainy 1.4. Vydané na CD ROM nosiči.

Portal „Hromadskyj prostir“. <http://www.civicua.org/>

Rišeňňa ukrajinskoji komisii z pytaň pravnyčoji terminolohiji №9 Protokol № 2 vid 19 kvitňa 1996 r. Pravyła vidtvoreňňa(vidtvoreňňa) ukrajinskych vlasnych nazv zasobamy anhlijskoji movy. <http://www.hostmaster.net.ua/docs/translit/>

Slovo mláka v slovenských geografických názvoch

IMRICH HORŇANSKÝ

Významná úloha apelatív, ktoré tvoria slovný základ pomenovaných geografických objektov, sa už dnes všeobecne prijíma. Š. Ondruš v diele *Odtajnené trezory slov* (2000, s. 67) podal prvotnú sémantiku, sémantickú denotátovú motiváciu, názvu vrchu *Makyta* v katastrálnom území Lazy pod

Makytou. Motiváciu vysvetľuje vývojom z pôvodného jednotného praslovenského slova *molka* vo význame „blato, mokrad', mokrina, vlhké, vlahé miesto, barina, bahno, kal, močiar“ → *mlaka* a ďalej vývojom → *Mlakyta* → *Mwakyta* → *Makytá*. Nevylučuje pritom ani motiváciu z druhého významu slova *mlaka* „vrba, vrbový porast“. Zároveň uvádza, že na rozdiel od slov *blato*, *luh(y)* sa slovo *mláka* využíva na Slovensku v toponymii len výnimočne.

Skúmali sme výskyt toponým so slovným základom *mláka* z územia Slovenska v množine 84 105 štandardizovaných geografických názvov. Štandardizácia geografických názvov z územia celého Slovenska sa uskutočnila v rokoch 1974 – 2000. (Geografické názvy okresu ..., 1983; Názvy trigonometrických bodov ..., 2001; Horňanský, 1995). Toponymá so slovným základom *mláka* nie sú príznačné pre celé územie Slovenska; ich výskyt je nerovnomerný. Nevyskytujú sa v nížinných rovinatých oblastiach, absentujú v širšom okolí Trnavy, Ponitria, stredného Považia a okresov Spišská Nová Ves a Vranov. Najvyššia frekvencia výskytu sa zaznamenala v okrese Malacky a v severnom Spiši. Slovník slovenského jazyka (2. zv., 1960) vykladá slovo *mláka* ako „menšie množstvo plytkej stojatej vody, kaluž, barina“ a uvádza zdobneninu *mláčka* a prídavné meno *mláčny*. Historický slovník slovenského jazyka (2. zv., 1992) slovo *mláka* vysvetľuje ako „kaluž, barina“ a zachytáva aj prídavné meno *mláčny*.

Slovom *mláka* a jeho odvođeninami sa v slovenských toponymách pomenúvajú: časť obce, samota (5x), vodný tok (8x), kanál, močiar, dolina (2x), vrch (5x), les (80x), pole (51x), pasienok (16x), lúka (16x), vinica a trigonometrický bod (15x).

V slovenských toponymách sa slovo *mláka* vyskytuje bez atribútu, teda v podobe *Mláka* (23x) a v množnom čísle v podobe *Mláky* (41x) a takisto v jednoslovných odvođeninách *Mláčka*, *Mláčok* (2x), *Mláčky* (22x), *Mlačiny*, *Mlačný*, *Mlačne*, *Mlačno*, *Mlačnitá*, *Mlákovina*, *Mlákytie*. Zaznamenaný je jeden predponovo-príponový názov *Zámlačie* (hon v Mošovciach a zničený trigonometrický bod na hranici s Čachticami v okrese Nové Mesto nad Váhom). Okrem predložkových názvov *Cez mláku*, *Na mláke*, *Na mláky* (3x), *Na mlákach* (3x), *Na Mlákach*, *Na mláčkach*, *Na Mláčky*, *Medzi mlákami* (2x), *Nad mlákou*, *Nad Mlákami* (3x), *Pod mlákou* (2x), *Pod mlákami* (2x), *Pod Mlákami* (2x), *Pod Mláčkami*, *Pri mláke*, *Za*

mlákou (4x), *Za Mlákou* (3x), *Za mlákami* a *Za Mláčkami* sú zaznamenané syntagmatické názvy typu *adjektívum* + slovný základ *mláka*: *Brezová mláka*, *Červená mláka*, *Čierna mláka* (7x), *Dlhá mláka* (4x), *Dlhá Mláka*, *Hlboká mláka* (2x), *Nižná mláka* (2x), *Predné mláky* (2x), *Kopáková mláka*, *Krová mláka*, *Malinová mláka*, *Malská mláka*, *Slané mláky*, *Smrdiace mláky*, *Veľké mláky*, *Vyšná mláka* (3x), *Vyšné mláky*, *Zadná mláka*, *Zadné mláky* (3x), *Zelená mláka*, *Čopovské mláky*, *Kuchynská mláka*, *Polomské mláky*, *Vyšnianske mláky*, *Furmanské mláky* (2x), *Korheľova mláka*, *Kozia mláka*, *Lindákove mláky*, *Đurova mláka*, *Marmakova mláka*, *Paľova mláka*, *Pavlova mláka*, *Pecová mláka*, *Racká mláka*, *Ruské mláky*, *Vojtkova mláka*. Niektoré názvy z tejto skupiny v podobe trojslovného názvu sa zaraďujú aj do skupiny predložkových názvov: *Nad Hlbokou mlákou*, *Nad Vaškovými mlákami*, *Pri Babinej mláke*, *Pri Dlhej mláke*, *Pri jelšovej mláke*, *Pri lúčnej mláke*, *Pri studanskej mláke*, *Pri Syslovej mláke*, *Za Brezovou mlákou*, *Za Hlbokou mlákou*, *Za Trňovou mlákou*.

Zaujímavé je striedanie kvantity v základe slova *mláka*: *a/á*. Popri názvoch s využitím slov *mláka*, *mláčky*, *mlákovina*, *mláčne*, *mláčnitá*, *mlákytie*, je tu aj malá skupina názvov s podobami *Mlačno* (les v Námestove), *Mlačný* (vrch a trigonometrický bod v Námestove v nižšej časti svahu), *Mlačiny* (pole v Sološnici a Rohožníku v okrese Malacky, ale neďaleko na susednom mapovom liste je aj *Mláka*, pole v Sološnici; terénna situácia oboch geografických objektov svedčí o podmáčanej vlhkej močaristej lokalite v súčasnosti pretkanej sieťou odvodňovacích kanálov), *Mlacovec* (vrch a trigonometrický bod v Bošáci v okrese Nové Mesto nad Váhom, pred rokom 1979 s podobou *Mlačovec*), *Dlhý mlak* (les v katastrálnom území Starý Smokovec v okrese Poprad; terénna situácia svedčí o podmáčanej vlhkej močaristej lokalite).

V množine 84 105 štandardizovaných geografických názvov sme porovnali frekvenciu výskytu toponým so slovným základom *mláka* (202 názvov) s výskytom toponým s vybranými inými slovnými základmi: *breza* (800 názvov), *ostrý* (444), *hrab* (387), *pleš* (178), *prieloh* (162), *vráta* (135), *brod* (116), *brána* (90), *sihla* (68), *stádlo* (60), *brázda* (59), *brloh* (26), *hladký* (23), *mohyla* (19), *tupý* (15) (Horňanský, 2005).

V oblasti výskytu toponým so slovným základom *mláka* na Slovensku možno spresniť konštatovanie Š. Ondruša (2000, s. 68) v tom, že aj napriek

tomu, že frekvencia výskytu týchto toponým na Slovensku nedosahuje frekvenciu výskytu toponým so slovným základom *blato* a *luh*, je výskyt toponým so slovným základom *mláka* nadpriemerne vysoký a nemožno ho hodnotiť ako výnimočný.

LITERATÚRA

Geografické názvy okresu ... A1, A3 – A5, A7 – A14, A16, A19 – A35, A37 – A43 Geografické názvoslovné zoznamy OSN Slovenskej republiky. Bratislava: Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky 1983 – 1994.

Historický slovník slovenského jazyka. 2. zv. Red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1992. 616 s.

HORŇANSKÝ, Imrich: Druhý významný projekt štandardizácie geografického názvoslovia realizovaný. In: Kultúra slova, 1995, roč. 29, č. 2, s. 78 – 83.

HORŇANSKÝ, Imrich: Slová *brod*, *brázda*, *brána*, *vráta* a *mohyla* v slovenských geografických názvoch. In: Kultúra slova, 2005, roč. 39, č. 4, s. 218 – 231.

Názvy trigonometrických bodov z územia Slovenskej republiky A 45. Geografické názvoslovné zoznamy OSN Slovenskej republiky. Bratislava: Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky 2001. 438 s.

ONDRUŠ, Šimon: Odtajnené trezory slov. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej 2000. 244 s.

Slovník slovenského jazyka 2. zv. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1960. 648 s.

Z HISTORICKEJ LEXIKY

Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest (6)

RUDOLF KRAJČOVIČ

brna, f. navlhnutá, vodou presiaknutá pôda, blato (psl. *brъna*, čes. miestny názov *Brňany*, morav. *Brno*, slovin. *brn* riečny kal, múľ, *brna*, černoziem, úrodná zem, stsrb. *brna* blato, blízke slovin. náreč. *brnje* blato, černoziem, strus. *brъnije* blato, hlina atď.); p. hes. *brnovec*.

brnovec, m. (s príp. miesta – *ovec* od apel. *brna*) zabahnené miesto, úrodná zem, černoziem (porov. slovin. *brna*, úrodná zem, černoziem). – *Barnolch*, *Bernouch* 1374, *Brunowcze* 1773, dnes *Brunovce*, obv. Nové Mesto nad Váhom; pôvodne podľa starších dokladov (1374) *Brnovec* (z toho stmaďar. *Barnolc* ako *Tarnolc* z *Trnovec*, SJ II.); chotár obce sa charakterizuje ako nívná naplavenina spôsobená záplavami blízkeho Váhu, dnes úrodná zem; názov podľa zabahnených plôch po záplavách z Váhu, neskôr z naplavenín černoziem, úrodná pôda; vznik dnešnej podoby názvu *Brunovce* (1773) zrejme ovplyvnilo znenie adj. *brunátny*, v náreč. *brunastý* i *brnastý* tmavohnedý, hnedastý a pod., SSJ I.

brť, m. príbytok lesných včiel v bütľavine kmeňa stromu, strom alebo klada s umelo vydlabanou dutinou na chov včiel, otvor v úle (psl. *brътъ*, v sloven. náreč. *brť* otvor v úle, stčes. *brť* dutý bütľavý strom s príbytkom včiel, čes. *brť* príbytok lesných včiel v dutine stromov, poľ. *barć* dutina s rojom včiel atď.). – *Buruth* 1223, *Borth* 1342, *Barth* 1773, dnes *Bruty*, obv. Nové Zámky; názov bol upravený r. 1948 s prihliadnutím na najstarší záznam *Buruth* (1223); rod Barti, ktorý vlastnil pôv. usadlosť s pozemkami, mal iste meno podľa maďar. znenia domáceho sloven. názvu *Brť*- ako *Bart*-s maďar. privlast. príp. *-i* v prekl. rod. *Brťský*.

brus, m. nástroj z kameňa na brúsenie, ostrenie predmetov, prenes. obrúsený kameň, skala vyhladená vetrom, dažďom, hladký skalnatý útes a pod.

(psl. *brusъ*, sloven. *brús* nástroj na brúsenie, čes. *brus*, poľ. *brus*, rus. *brus* kameň na brúsenie, otesané poleno, ukr. *brus* osla, skala atď.); p. hes. *brusen*, *brusnica*, *brusník*.

brusen, -a, -o, men. adj. niečo obrúsené, vyhladené, prenes. vetrom a dažďom vyhladený skalný útvar (p. hes. *brus*). – *Brus* 1430, *Brusno* 1773, dnes *Chrenovec-Brusno*, obv. Prievidza; názov od men. adj. neutra, no najstarší doklad poukazuje na formu pôv. názvu *Brus* (1430), ktorá mohla vzniknúť odsunutím konc. *-no*, nemožno však vylúčiť, že forma vznikla od apel. *brus* v prenes. význame „vyhladený skalný útes, svah“, chotár obce je pahorkatinný (má n. v. 319 – 832 m), svahy tvoria pieskovce, ílovce a pod. – *Brusno* 1424, *Brusno* 1538, *Brusno* 1786, dnes *Brusno*, obv. Banská Bystrica; motívom vzniku názvu obce bol iste vysokohorský chotár obce (má n. v. 350 – 1753 m), ktorého povrch tvoria vápence, žulové horniny, pieskovce a iné útvary (VSO I.).

brúsiť, verb. ostríť brúsom, oslou, prenes. hladíť skalné útvary vetrom, dažďom, brehy riek prudkým vodným tokom a pod. (psl. *brusiti*, sloven. *brúsiť* ostríť, hladíť, čes. *brousit*, poľ. *brusić* atď.), p. hes. *brus*, *brusen*, *brusnica*.

brusnica, f. topon. apel. (od *brusn-* príp. miesta *-n-ica*) vodný tok s vyhladenými brehmi pôsobením zrýchleného prúdu vody (p. hes. *bystrica*). – *Brusnycza* 1454, *Brusnica* 1808, dnes *Brusnica*, obv. Stropkov; názov podľa vodného toku *Brusnička*, ktorý chotárom obce preteká; obec vznikla v doline spomenutého riečneho toku, preto nemožno vylúčiť, že motiváciou vzniku názvu mohli byť vyhladené svahy údolia.

brusník, m. topon. apel. (utvorené od *brus-* príp. miesta *-n-ik*) miesto, kde sa brúsili, hladili skaly, kamene. – *Buruznik* 1327, *Borosnok* 1393, *Brusník* 1808, dnes *Brusník*, obv. Veľký Krtíš; názov obce podľa tradičnej práce na príprave materiálu na výstavbu obydlí brúsením či hladením väčších kameňov alebo vhodných skalísk; v obci sa tradične stavali obytné príbytky, domy, hosp. stavby z kamenných kvádrov, preto je možné, že práve tieto kamenné stavby motivovali vznik názvu obce (ku kamenným stavbám v obci p. VSO I.).

brut, m. väčší, obyčajne plochý dolu zúžený klin používaný na štiepenie alebo spájanie hrubšieho dreveného materiálu, prenes. uhol v teréne v podobe klina, kde sa stretávajú hranice chotárov, krajov, kde sa spájajú v podobe sútokov vodné toky, križujú cesty a pod. (psl. *brutъ*, zachované v srb., chorv.

náreč. *brut* klin na štiepanie, v bulh., mac. náreč. *brut* klin, klinec); p. hes. *brutovec*.

brutovec, m., topon. apel. (od *brut* príp. miesta *-o-vec*) prenes. miesto v podobe uhla, kúta utvorené stretnutím sa hraníc, sútokom riek a pod. – *Brotouch* 1319, *Scenthlewrinch* 1351, *Brutowcze* 1773, dnes *Brutovce*, obv. Levoča; obec vznikla v uhle hraníc bývalej spišskej a šarišskej župy, dnes sa nachádza pri hraniciach okresov Levoča, Kežmarok a Sabinov.

K pôvodu názvu obce *Bruty* v okr. Nové Zámky p. hes. *brť*.

brvnište, n. apel. (od *brvno* príp. miesta *-ište* z *-išče*) sklad uložených brvien, prenes. expr. malá skupinka príbytkov postavených z brvien (p. hes. *brvno*). – *Brwnisste* 1598, *Brwnisstye* 1773, dnes *Brvnište*, obv. Považská Bystrica; názov obce podľa skladu brvien pripravených na stavby obydlí, prípad. podľa miesta, kde sa brvná zhotovovali ako stavebný materiál; v obci sa tradične stavali zrubové domy a iné hosp. stavby; vzhľadom na to, že tradičnou bola domáca výroba úžitkových predmetov z dreva, hlavne súčiastok do tkáčskych strojov, ale aj špeciálnych ľud. písťal, najpravdepodobnejším motívom vzniku názvu boli menšie sklady upraveného dreva vhodného na domácu výrobu predmetov pre tkáčske stroje; realnosť tohto predpokladu zvyšuje skutočnosť, že obec založili v 16. stor. valasi (VSO I.).

brvno, n. kus kmeňa stromu obyčajne rovného, zbaveného kôry, otesaného, prípad. aj inak pripraveného na zhotovovanie drevených výrobkov, na stavby zrubových príbytkov a pod. (psl. *brъvъno*, sloven. *brvno*, čes. *břevno*, poľ. *brzevno*; apel. utvorené od *brv* psl. *brъvъ* zachované v stčes. v podobe *břev* brvno položené cez zavodnený terén ako mostík; MSČS).

brz, -a, -o, men. adj. rýchly, narastajúci v krátkom čase (psl. *brъzъ*, sloven. hist. *brzý* rýchly, včasný, stčes. *brzý* rýchly, *brzo* v krátkom čase, poľ. *barzy* atď.); p. hes. *brzota*.

brzota, f. apel. (utvorené od *brz-* príp. *-ota*, ako robota) niečo urobené v krátkom čase (psl. *brъzota*, blízke stčes. *brzkost'* rýchlosť, prudkosť, čes. miestne názvy *Brzota*, *Brzotice*. – *Berzethe* 1242, *Berzete* 1293, *Berzetin* 1773, dnes *Brzotín*, obv. Rožňava; názov rozšírený o príp. miesta *-in*, t. j. miesto, kde sa niečo vykonalo v krátkom čase; podnetom vzniku názvu obce zrejme bol rýchly rast po jej založení, rast jej obyvateľov, ale aj hospodársky rast; v jej blízkosti sa v stredoveku dolovalo zlato.

S lexikálnym základom názvu obce iste súvisí aj názov miestnej časti obce *Berzehorka*, čiže *Brzo-hôrka*, vo význame živého názvu „rýchlo rastúca hôrka“; názov by sa dal vyložiť aj od *breza*, no chotár má miestami veľké plochy skrasovatenej planiny s kríkovitým porastom, kde breza nemá na rast vhodné podmienky.

búč, m. zavodnená, močaristá plocha s odumierajúcim, zahnívajúcim porastom; od *bučať* zahnívať, odumierať od vlhkosti; p. hes. *bučať*. – *Bulcha* m. *Bulchu* 1211, *Busch* 1786, maďar. *Búcs*, dnes *Búč*, obv. Komárno; v chotári obce boli potočné močaristé preliačiny, močaristé pôdy, dnes je tu rašelinisko nazývané *Búč*; to všetko zvyšuje reálnosť výkladu názvu od apel. *búč*.

buča, f. močaristá, vodným rastlinstvom zarastená mierna prehĺbenina obyčajne väčších rozmerov, apel. utvorené od *bučať* (p. hes. *bučať*). – *Bucha* 1254, *Bucsa* 1773, *Buča* 1808, dnes *Budča*, obv. Zvolen; názov upravený r. 1927 v domnení, že v hist. záznamoch konc. *č* je za *dč*, ktoré však ani v náznakoch nie je v záznamoch doložené; výkladu z hist. apel. *buča* a nie z os. mena *Budča* sa dalo prednosť predovšetkým s prihliadnutím na ráz chotára; je v ňom blatistá, vodná prehĺbenina, dnes rezervácia *Boky* zarastená teplo milným rastlinstvom a výskytom rozličných vodných živočíchov (VSO I.).

Bučane, pl., vlast. meno, ľud. názov obyvateľov usadlosti podľa vodných, vodomilným porastom zarastených priehlbín v ich chotári; názov od apel. *búč* alebo *buča* kolekt. príp. *-jane*, *-'ane* (p. hes. *búč*, *buča*, *bučať*). – *terra Bund* m. *terra Buuch* 1258, *Buda* m. *Bucha* 1268, *Buchan* 1330, *Kysbuchan* 1360, *Bučany* 1773, dnes *Bučany*, obv. Trnava; názov obce z ľud. názvu *Bučane*; ten bol motivovaný vodnou, miestami porastenou priehlbínou v chotári, dnes nazývanou *Rybníky* s výskytom množstva vodného vtáctva (VSO I.).

Najstaršie záznamy *Bund* (1258), *Buda* (1268) sa v hesle prepisovali na *Buuč*, *Buča* so zreteľom na ostatné hist. záznamy (p. *Buchan* 1330 atď.), pravda, nemožno vylúčiť, že sú to staršie názvy utvorené od os. mena *Buda* (famil. z *Budislav*, *Budimir*) s prepisom najstaršieho záznamu na *Buud* či *Bud* s vypustením konc. prípony; hist. ráz chotára však umožňuje dať prednosť výkladu ľud. názvu *Bučane* od hist. apel. *búč*, *buča* a najstaršie záznamy pokladať za chyby pisárov.

bučať, verb. zahnívať od vlhkosti, od odumierajúceho porastu v močaristom teréne (psl. *bučati* práchnivieť, zahnívať od vlhkosti, najbližšie stpol'.

bucznieć páchnuť, od vlhkosti hniť, dnes poľ. *buczeć* hniť, srb., chorv. *uz-bučati* kaziť sa kysnutím, ukr. náreč. *bučaviti* práchnivieť, hniť atď.; SP I.); p. hes. *búč*, *buča*.

budiť, verb. hist. vzbudzovať niečo v človeku, nádej, túžbu po pokoji, po sláve a pod. (psl. *buditi*, sloven. *budiť*, *prebúdzat'*, *vzbudzovať*, čes. *buditi*, poľ. *budzić* atď.), verb. zachované v názvoch obcí utvorených z osobných mien, obyčajne ako ich prvá časť. – *Budmer* 13. stor., *Pudmericz* 1435, dnes *Budmerice*, obv. Pezinok. – *Budmer* 1375, *Budzimir* 1773, dnes *Budimír*, obv. Košice-okolie. – *Budalehotha* 1467, *Budiná Lehota* 1808, dnes *Budiná*, obv. Lučenec. – *Budik* 1301, *Budikfalua* 1427, *Budikowany* 1808, dnes *Budikovany*, obv. Rimavská Sobota. – *Budis* 1616, dnes *Budiš*, obv. Turčianske Teplice. – *Butka* 1331, dnes *Budkovce*, obv. Michalovce. – *Bodolou* 1317, dnes *Budulov*, obv. Košice-okolie; p. hes. *mer*, *mír*.

bujak, m. mocné zviera, býk, prenes. niečo naberajúce silu, plocha rozrastajúceho sa divého porastu, krovia a pod. (psl. *bujakъ*, sloven. *bujak*, býk, morav. náreč. *bujak* býk, stpoľ. *bujak* výtržník, poľ. *bujak* býk, srb., chorv. *bujak* vyliaty potok, mac. *bujak* krovina, húština, býk, ukr. *bujak* býk, bulh. *bujak* rozrastajúci sa mladý les, hustý les atď.; SP I.). – *Buyak* 1355, *Bujakow* 1786, *Bujakov*, dnes *Brežany*, obv. Prešov (nový názov obce od r. 1956); názov pôvodnej usadlosti podľa okolitého územia s voľne rastúcim porastom krovín, húštinou, lužným hájom a pod.; realnosť výkladu zvyšuje v bezprostrednom susedstve názov obce *Lužianky* (*Lusan* 1335, *Lusanka* 1464, dnes *Šarišské Lužianky*) od *luh*, lužný les, háj v zavodnenom teréne často s pokrivenými kmeňmi a konármi, prípad. krovie s nerovnými prútmi a pod. (p. hes. *luh*, *lužný*); s prihliadnutím na názov potoka *Svinky*, ktorý chotárom obce preteká, ale najmä na neďaleký názov obce *Svinia* (*Zynna*, 1249, *Swina* 1307) od názvu úžitkového domáceho zvierat'a *sviňa* nemožno vylúčiť, že aj názov *Bujakov* bol motivovaný chovom domácich zvierat v službách panstva, hlavne bujakov, býkov.

bujať, verb. stávať sa silným, rýchlo sa rozrastať (psl. *bujati* mocnieť, sloven. blízke *bujnieť* bujne rásť, šíriť sa, čes. *bujeti* bujne sa rozrastať, poľ. *bujac* vznášať sa, srb., chorv. *bujati* bujnieť, dvíhať sa, stúpať o ceste, o vode atď.); p. hes. *bujak*.

buk, m. mocný listnatý strom, *Fagus* (psl. *bukъ*, sloven. *buk*, čes. *buk*, poľ. *buk* atď.); p. hes. *bukovec*, *bukovina*.

bukovec, m. apel. (s príp. miesta *-ovec* od *buk*) bukový les. – *Bakolch* 1346, *Bwkolcz* 1491, dnes *Bukovec*, obv. Košice-okolie. – *Bokouch* 1379, *Bwkolch* 1414, *Veľké Bukovce* 1927; *Bukocz* 1652, *Malé Bukovce* 1927, dnes *Bukovce*, obv. Stropkov; obec vznikla zlúčením obcí *Veľké Bukovce* a *Malé Bukovce* r. 1964; v chotári obce v časti lesa dodnes prevláda buk. – *Bukoc* 1609, *Bukowecz* 1773, dnes *Bukovec*, obv. Myjava.

bukovina, f. apel. (utvorené hromad. príp. *-ina* od *buk*, *buko*) bukový les, bukové drevo, sklad bukového dreva po výrube alebo po jeho spracovaní (psl. *bukovina*, sloven. *bukovina*, čes. *bukovina*, bukový les, miestny názov *Bukovina*, poľ. *bukowina* bukový les, bukové drevo atď.). – *silva Nagbukovina* 1297, *Bukovina* 1506, dnes *Bukovina*, obv. Liptovský Mikuláš; názov pôv. usadlosti podľa názvu bukového lesa (porov. lat. apel. *silva* les v dokl. z r. 1297 *Nagbukovina*, t. j. *Veľká Bukovina*). – *Bwkwynyna* 1519, *Bukovina* 1773, dnes *Bukovina*, obv. Žiar nad Hronom; v chotári obce má prevahu bukový les.

Názov obce *Buková* pri Trnave vznikol r. 1948 premenovaním obce *Biksard* (*Byk* 1256, *Bygzaad* 1394, od stmaďar. *bük*, dnes *bükk*, *bükkfa* buk a *zár* závara, prekážka, cestná zatarasa z bukových klád, brvien; ide o stopu po stmaďar. strážnych posádkach pri strategickom malokarpatskom priesmyku, pri ktorom obec vznikla).

buniet', *bunit'*, verb. šumieť, dunieť (psl. *buněti*, *buniti*, blízke sloven. *buňňať*, *bunčať* dunieť, čes. náreč. *bunčet*, poľ. náreč. *bunić*, rus. *bunet'* hučať, bzučať atď.); p. hes. *bunica*.

bunica, f., **bunec**, m. apel. (s príp. miesta *-ica*, *-ec* od *bun-* v *buniet'*) miesto šumenia, dunenia, hlasné klokotanie obyčajne potoka, rieky pri opúšťaní prameňa v jeho skalnatom úseku alebo v úseku vodných tokov s kamenistým korytom a pod. – *Bonitha* m. *Bunitha* 1427, *Bunyecicze* 1786, dnes *Bunetice*, obv. Košice-okolie; pôv. *Bunica*, možno *Bunec* (porov. dokl. *Bunyecicze*, ale v zázname *-czi-*, t. j. *-ci-* mohlo vzniknúť nárečovou zmenou z *-ti-*); výklad významu hes. slova má oporu v tom, že obec vznikla neďaleko prameňa potoka Trstianka (v n. v. 425 m).

bunkať', verb. od *buniet'* zjemňujúcou príp. *-ka*, tichšie dunieť, šumieť, klokotať (psl. *bunkati*, v sloven. náreč. *buňkať'* ozývať sa dunením, šumom, slovin. *bunkati* udierať, rus. náreč. *bunkať'* vydávať zvuk, zvučať atď.). – *Bonkhaza* 1358, *Bunkocz* 1420, *Bunkovce* 1808, dnes *Bunkovce*, obv.

Sobrance; obec vznikla pri brehu rieky Okny, ktorej šumenie či dunenie najmä pri záplavách zrejme motivovalo vznik názvu pôvodnej usadlosti, z ktorej sa vyvinula obec.

búr, m. 1. ihličnatý strom, bor, bôr, náreč. *búr* (po náležitých náreč. zmenách *ó* na *uo* z neho *ú*, ako *kúň*, *múj* z *kuoň*, *muoj* to z *kóň*, *mój*; p. hes. *bor*).

búr, m. 2., **bor**, m., topon. apel. niečo rozrušené, zborené, pl. *bury*, *bory* (p. hes. *búrat'*, *borit'*). – *Bory* 1135, *Bwwry*, *Bury* 1275, *Bory* 1773, dnes *Bory*, obv. Levice; názov pôvodnej usadlosti *Búr* iste podľa potoka nazývaného *Búr*, ktorý preteká chotárom obce cez jeho strmšie údolia; jeho názov bol zrejme motivovaný tým, že po búrkach a záplavách rozrušuje, búra brehy, prípad. povrch terénu pri brehoch toku; realnosť výkladu zvyšuje názov miestnej časti *Rárov* utvorený od hist. *rár* s významom „hukot, hrmot“ (apel. známe v stslovien. *rarъ* hukot, hrmot, z neho v srb., chorv. *rarakati* zvýšeným hlasom škriepiť sa, hádať sa; Skok III. 109).

búrat', verb. borit', rozrušovať, ničit' niečo s hrmotom, s hukotom a pod. (psl. *burati*, sloven. *búrat'*, borit', ničit', expr. robiť hrmot, hukot, čes. *bouřiti* rozrušovať, robiť neporiadok, pol. *buryć* válať, v náreč. *buryć* tlčiť, robiť hrmot atď.); p. hes. *búr* 2.

buš, f., **buša**, f. topon. apel. (od *búšit'*) plocha chotára so znehodnotenou pôdou obyčajne prudkým tokom rozvodnenej rieky mimo jej koryta (p. hes. *búšit'*). – *Busa* 1248, *Bussa* 1300, *Bussincze* 1773, dnes *Bušince*, obv. Veľký Krtíš; pôv. *Buša*, od *buš* s konc. *-a* (od apel. osada, dedina), názov podľa časti chotára s pôdou znehodnotenou prudko tečúcou vodou v čase záplav z blízkeho Ipľa; názov bol utvorený od apel. *buš* príp. miesta *-inec* (p. hes. *bušinec*). – *Bussundorff* 1345, *Busson* 1348, *Busocz* 1564, dnes *Bušovec*, obv. Kežmarok; pôv. *Bušin*, neskôr *Bušovec* (od *buš* príp. miesta *-in*, *-ovec*); názov bol zrejme motivovaný časťou chotára so znehodnotenou, degradovanou, predtým úrodnou pôdou, zrejme častými ničivými záplavami blízkej rieky Poprad i pričinením rieky Bielej, ktorá neďaleko obce ústi do Popradu; vzhľadom na túto skutočnosť dala sa pri výklade názvu obce prednosť apelaťívu pred osobným menom, hoci nem. druhá časť v najstaršom zázname *-dorff* z r. 1345 (dnes *das Dorf* dedina) by to umožňovala, no celkom to vylúčiť nemožno (os. meno *Buš* famil. od *Budislav*, *Budimír* ako *Staš* od *Stanislav*). – *Bwsthelek* 1360, *Bústelek* 1773, dnes *Janíky*, obv. Dunajská Streda; pôv. *Bustelek* (1360) vo voľnom preklade „pozemok so znehodnote-

nou pôdou štrkom, vrstvami piesku po záplavách blízkeho Malého Dunaja“; obec vznikla pri ľavom brehu Malého Dunaja; nemožno vylúčiť, že názov je maďar. pôvodu zložený z *bús* smutný a *telek* pozemok, t. j. *Bústelek* vo voľnom preklade v prenesenom význame „smutný“, čiže málo výnosný, štrkom a pieskom zanesený pozemok; zvyšky lužného lesa pri Malom Dunaji podávajú svedectvo o záplavách v minulosti; to potvrdzuje realnosť výkladu názvu od apel. *bus* v jeho prvej časti.

LITERATÚRA

MSČS – BĚLIČ, Jaromír, KAMIŠ, Adolf, KUČERA, Karel: Malý staročeský slovník. Praha: SÁtní pedagogické nakladatelství 1978.

SJ II. – STANISLAV, Ján: Slovenský juh v stredoveku II. 2. vyd. Bratislava: Literárne informačné centrum 2004.

SKOK III. – SKOK, Petar: Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srbskoga jezika. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti 1973.

SP I. – Słownik prasłowiański I., red. Fr. Sławski. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Zakład narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej akademii nauk 1974.

SSJ I. – Slovník slovenského jazyka I. ved. red. Š. Peciar. Bratislava: VEDA 1959.

VSO I. – Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I., ved. red. M. Kropilák. Bratislava: VEDA 1977.

Skratky jazykov

bulh. – bulharský, čes. – český, chorv. – chorvátsky, lat. – latinský, ľud. – ľudový, ľudovo, mac. – macedónsky, maďar. – maďarský, náreč. – nárečie, nárečovo, nem. – nemecký, poľ. – poľský, psl. – praslovanský, rus. – ruský, sloven. – slovenský, slovin. – slovinský, srb. – srbský, stčes. – staročeský, stmaďar. – staromaďarský, stpoľ. – staropoľský, strus. – staroruský, stsloven. – staroslovenský, stsrb. – starosrbský, ukr. – ukrajinský.

Iné skratky

adj. – adjektívum, apel. – apelatívum, všeobecné podstatné meno, a pod. – a podobne, atď. – a tak ďalej, dokl. – doklad, expr. – expresívny, f. femininum, famil. – familárny, familiárne, hes. – heslo, hist. – historický, hl. – hlavný, hosp. – hospodársky, hromad. – hromadný, kolekt. – kolektívny, konc. – koncový, koncovka, m – meter, m. – maskulinum, m. – miesto, namiesto, men. adj. – menné adjektívum, n. – neutrum, n. v. – nadmorská výška, obv. – obvod, os. meno – osobné meno, p. – pozri, pl. – plurál, porov. – porovnaj, pôv. – pôvodný, prekl. – preklad, prenes. – prenesene, príp. – prípona, prípad. – prípadne, r. – roku, v roku, stor. – storočie, t. j. – to jest, topon. – toponymický, toponymum, miestny názov, verb. – verbum, sloveso, vlast. meno – vlastné meno.

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Čo dedina, to reč iná

(O pripravovanej antológii stredoslovenských nárečových textov)

IVETA FELIXOVÁ

V dialektologickom oddelení Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV sa nachádza rozsiahla zbierka nárečových textov – súvislé nárečové prehovory, zapísané od konca tridsiatych do začiatku deväťdesiatych rokov 20. storočia. Materiál sa získaval priamym výskumom jazyka v teréne na celom území Slovenska, ktorý robili interní pracovníci oddelenia, ako aj podrobne inštruovaní externí spolupracovníci. Spočiatku boli prehovory zapisované priamo a neskôr nahrávané a prepisované z magnetofónových pásov a zaevidované v špeciálnych obaloch vybavených identifikačnými údajmi: číselným kódom, názvom obce, okresu, menami rozprávačov, ich vekom a ich stručnou charakteristikou, menami zapisovateľa, informáciou, kedy a kde boli texty zapísané, a názvom textov. Texty boli a sú usporiadané podľa jednotlivých nárečových oblastí. Dokumentujú tak územnú diferencovanosť nášho národného jazyka, pozostávajúceho, ako je známe, z dvoch štruktúrnych útvarov – zo spisovného jazyka a z miestnych nárečí.

Významným dielom, ktoré vzniklo v oddelení, bolo mapové spracovanie nárečí v podobe štyroch zväzkov Atlasu slovenského jazyka (1968 – 1984). V súčasnosti je to komplexné spracúvanie slovnej zásoby slovenských nárečí v podobe celonárodného nárečového slovníka. Doteraz vyšiel I. a II. zväzok, na III. zväzku sa usilovne pracuje. Treba zdôrazniť, že popri slovníkovej kartotéke práve súvislé nárečové prehovory predstavujú a naďalej budú predstavovať spolu so súborom terminologických dotazníkov (murársky, stolársky, kováčsky, obuvnícky, poľnohospodársky, včelársky, vinohradnícky, salašnícky, dotazníky skúmajúce prípravu ľudových jedál a ich

konzumáciu) základné materiálové pramene Slovníka slovenských nárečí (SSN) a zároveň sú aj doplnkom k Atlasu slovenského jazyka.

S ohľadom na spomenuté súvislosti zrodila sa v dialektologickom oddelení Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV myšlienka vyniesť von z uzamknutých skriň a sprístupniť verejnosti aspoň tie čitateľsky najpútavejšie, súvislé, tematicky i nárečovo pozoruhodné texty v knižnej podobe. Všetci pracovníci oddelenia prijali túto novú úlohu, a tak sa začala rodiť koncepcia antológie, ktorá by mohla plniť aj náročnejšie kritériá. Inšpirovali sme sa aj niektorými staršími zahraničnými antológiami, najmä českou publikáciou České nářeční texty, ktorú vydalo Státní pedagogické nakladatelství v Prahe r. 1976, ako aj sliezskymi nářečovými textami vydanými r. 1961 v Krakove.

Zhodli sme sa na trojzväzkovej publikácii, ktorá bude obsahovať súbory textov vybraných ako ukážky autentických nářečových prehovorov podľa základných slovenských makroareálov. Prvý zväzok bude obsahovať stredoslovenské nářečové prehovory, druhý zväzok predstaví západoslovenské nářečové prehovory a tretí východoslovenské nářečové prehovory.

Do prvého zväzku pripravovanej antológie sme zaradili ukážky, ktoré vznikli jednak priamym zápisom v teréne, i ukážky, ktoré sú prepisom z magnetofónových nahrávok. Severnú skupinu stredoslovenských nářečí reprezentujú texty z okresov Dolný Kubín, Trstená, Námestovo (oravské nářečia), Liptovský Mikuláš, Ružomberok (liptovské nářečia), Martin (turčianske nářečia), z okresu Prievidza, z južnej časti okresu Bánovce nad Bebravou a zo severnej polovice okresu Topoľčany (hornonitrianske nářečia). Južná skupina stredoslovenských nářečí je zastúpená ukážkami súvislých prehovorov zo zvolenských nářečí (okresy Zvolen, Banská Bystrica, Brezno), z tekovských nářečí (okresy Kremnica, Nová Baňa, Zlaté Moravce, Vráble a západná polovica okresu Levice), z hontianskych nářečí (východná polovica okresu Levice, okresy Banská Štiavnica a Krupina), z novohradských a ipeľských nářečí (okresy Modrý Kameň a Lučenec) a z gemerských nářečí (okresy Rimavská Sobota, Revúca a Rožňava).

V prvej fáze prác sa pracovníci sústredili na prečítanie a výber vhodných textov z prideleného materiálu, pričom sa zohľadňovali najmä čitateľsky pútavé témy, rozsah textov, rovnomerné areálové zastúpenie, tematické zastúpenie. Rozsah výberu textov z jednotlivých okresov bol na jedného člena kolektívu zvýšený z pôvodných 100 strán na 200 strán.

Len pre zaujímavosť: z liptovských a oravských textov bolo potrebné prečítať 1300 strán nárečových textov a z nich vybrať spomenutých 200 strán. Koľko zaujímavého a cenného materiálu tam ešte zostalo!

Po skončení prác prvej fázy, keď už mal každý pracovník svoj vlastný katalóg vybraných a prepísaných textov, začalo sa uvažovať o koncepcii členenia a zatriedenia materiálu do publikácie. Do úvahy prichádzalo tzv. areálové alebo tematické zoskupenie textov. Uvedomovali sme si, že musíme vypracovať jednotnú metódu, ktorú budeme dôsledne rešpektovať v celom projekte.

V tejto fáze nás zaujalo tematické členenie. Boli sme nadšení množstvom rozmanitých, zaujímavých a nových tém, ktoré nám vyskočili ešte podrobnejšie, keď sme si zhotovili pomocnú tabuľku na tematické členenie jednotlivých textov s využitím vo všetkých regiónoch. Ako prvé sme si vytvorili 3 základné okruhy tém: 1. remeslá, 2. zvyky, 3. spomienky. Do týchto základných okruhov sme zaraďovali nárečové texty a pritom sa nám začali vyčleňovať špecifiká jednotlivých regiónov a vznikať nové a nové okruhy tém. Tak vznikla ďalšia tabuľka, berúca do úvahy všetky zmapované špecifiká. Každý člen prípravného kolektívu si zostavil najskôr vlastný zoznam územného a tematického zastúpenia vo svojom areáli. V počítači bola už tabuľka špeciálne vytvorená na jednotné vyplnenie, tematické začlenenie všetkých textov, a tak každý pracovník vniesol do nej svoje spracované údaje. Tým sme vytvorili základ pre budúce možné tematické členenie textov v antológii.

V kolektíve sa však viedla diskusia aj o druhej koncepcii – o koncepcii areálového zostavenia textov. Vedecká argumentácia definitívne rozhodla prijať koncepciu areálového členenia, keďže antológia by mala byť pre domácich i zahraničných jazykovedcov prístupným a bohatým zdrojom informácií o slovenských nárečiach a vývine slovenského jazyka, jeho genetických zväzkoch i kontaktoch s neslovanskými jazykmi, ako sa to v edičnej anotácii zdôraznilo. Okrem toho poslucháči slovakistiky na filozofických a pedagogických fakultách ju budú môcť používať ako študijný materiál na seminároch z dejín slovenského jazyka a dialektológie. Rovnako by sme si želali, aby svojou faktografickou hodnotou náš súbor nárečových textov poslúžil aj historikom a etnológom a svojím pútavým obsahom, ako aj výrazovým bohatstvom zaujal aj širšiu kultúrnu verejnosť.

Zostavovatelia teda nanovo rozdelili a skompletizovali v počítačovom spracovaní reprezentatívne texty podľa zemepisného areálového členenia, doplnili ich už záväzným aparátom, doplnili chýbajúce údaje a zjednotili záhlavie textov v tomto poradí: číselný index, skratka župy, názov obce a skratka okresu (zápis v súlade so SSN), číslo textu, číslo strany v texte (príp. strán), meno rozprávača, rok jeho narodenia, príp. vek, meno zapisovateľa, rok zápisu, údaj o elektronickom prepise – iniciály mena s rokom elektronického prepisu a úpravy textu, pospisovnený názov textu s ohľadom na tému, písaný verzálami.

Tak sme vytvorili elektronický archív textových súborov ako hlavný adresár. Do neho sa budú priebežne dopĺňať ďalšie textové súbory, ktoré budú tvoriť spolu s nepublikovanými textami korpus nárečových textov. S ním sa bude pracovať pri koncipovaní ďalších zväzkov SSN a z neho sa bude dopĺňať lexika do kartotéky SSN. Na obsahové členenie textov, príp. krátkych textových pasáží sa upozorní graficky v marginálnych notickách s odkazom do tematického registra v publikácii (odkaz na stranu, príp. strany). Pri zostavovaní registra sa využijú už zostavené tematické tabuľky.

Každý zostavovateľ antológie pripravil informatívnu hláskoslovnú a tvaroslovnú charakteristiku svojich nárečových textov, ktorá sa využije v publikácii jednak ako úvodná poznámka k textom a zároveň ako východisko pri fonetickej úprave prehovorov, aby reprezentovali správnu nárečovú normu i dynamiku jazyka. Pozornosť sme venovali aj syntaxi, keďže pôvodne plánovaný 5. zväzok Atlasu slovenského jazyka nevyšiel a mal zhrnúť výskumy práve v tejto oblasti.

Všetci zostavovatelia antológie pracujú priebežne so základnou odbornou literatúrou z oblasti slovenskej dialektológie a historickej jazykovedy. Cennými pomôckami pri identifikovaní prípadných chýb v zápisoch boli aj poznámky k jednotlivým nárečovým textom od samotných zapisovateľov. Potvrdili nám, ako sa v prejavoch niektorých rozprávačov vyskytli v priebehu reči aj rôzne nedôslednosti prejavujúce sa istým kolísaním v niektorých hláskoslovných a tvaroslovných javoch. Rozprávač síce hovorí vo svojom nárečí, ale zrazu použije aj spisovnú formu. V niektorých textov sú napr. časté prípady kolísania zápisu *-li*, *-li* v množnom čísle 1-ového participia. Ako názornú ukážku uvedieme niekoľko takýchto poznámok.

Poznámka explorátora k nárečovým textom z obce Východná, okres Liptovský Mikuláš:

„Zistil som, že texty sa už odchyľujú od normy nárečia, napr. iba najstarší ľudia poznajú výslovnosť *pčeu̇a*, bežné je *fčeu̇a*, ale už aj *fčela*; namiesto *ruoj* už včelári hovoria *roj*, *rojenie* a pod.; domáci výraz je *liška*, nie *ližica* (to je už nové slovo); zapísal som už *svadba*, hoci bežne je *svadzba*, *svadzbina*; počul som *kmotra*, v nárečí je *chmotra*, *chmotor*; zachytil som znenie *prnesli*, ktoré je správne, tvary *priniesou*, *odviezou* sú nové, bežne by bolo *prinesou*, *odvezou* a pod.; tvar *dzecko* je novší proti bežným *dzica*, *dzicaca*; veľmi často počuť *čo*, hoci domáce je *čuo*, *čuože*, *kiadečuo*; počuť *med* namiesto *miad*; hláska *h* je v nárečí nehlasná, preto tu k asimilácii typu *nah_ma* (z *nach ma*) nedochádza. Je pochopiteľné, že nárečie je vo vývine a preniká doň v hláskosloví, tvarosloví, syntaxi i slovníku veľa zo spisovného jazyka.“

Poznámka explorátora za nárečovým textom z obce Tajná, okres Vrábce: „Hoci ide o 93-ročného starca, pozorujeme, že *-n* na konci slov kolíše vo výslovnosti s *-m*. Táto skutočnosť je pozoruhodná najmä preto, lebo v celej tejto oblasti sa vo výslovnosti (nárečovej) pravidelne vyskytuje ešte *-n*. Treba však poznamenať, že obec sa nachádza už na južnej hranici výskytu zmeny $m > n$, napr. *son mau/som bou*.“

Poznámka explorátora k jazykovým odlišnostiam stredozitavských obcí, z ktorých je najväčšia Veľká Maňa v okrese Vrábce:

„Na pôvodný jazyk tohto slovenského etnika vplývali mnohé okolnosti: maďarizačné tlaky pred r. 1918, za I. republiky odchod na sezónne práce do Rakúska, Francúzska, Čiech, prichádzali sem občania z hornatých častí Slovenska aj z Nemecka (nemecké mená občanov tesárskej profesie). Všetky tieto okolnosti znamenali istý prísun do jazykového fondu. Niekoľko poznámok k výslovnosti: minulý čas 3. osoby jednotného čísla *robil*, *písal* je *robev*, *písav*; namiesto hlásky *á* sa niekde vyslovuje dvojhláska *ia*: *šál* – *šial*, *šálka* – *šialka*; spoluhlásky *dn* splývajú v *nn*: *smanní*, *honní*; niekedy sa v ženskom rode vynecháva *-a*: *pivnic*, *ulic*; zakončenie mužských podstatných mien na *-ok* sa mení na *-ek*: *válek*, *pondelek*; niekde sa zamieňa spoluhláska *v* so spoluhláskou *b*: *hadbáb*; niekde namiesto spoluhlások *č*, *ž* sú spoluhlásky *c*, *z*: *cistí*, *zelezo*.“

Ako ukazujú citované poznámky, každý explorátor má individuálny prístup k zbieraniu materiálu v teréne, zaznamenané údaje, hoci sú cenné, nie sú rovnorodé. Významy a odtienky slov zapisujú empiricky a často subjektívne. Z toho dôvodu sa správnosť zápisu overuje jeho konfrontovaním s doterajšou odbornou literatúrou.

Pri úpravách textov vyberajú z nich zostavovatelia osobité nárečové lexémy, ktoré si vyžadujú vysvetlenie, okomentávajú ich v podčiarových poznámkach, aby čitateľ nebol nútený hľadať tieto lexémy v poštandardizovanej podobe v nárečovom slovníčku na konci publikácie.

Úvodom k celej zbierke textov s názvom *Čo dedina, to reč iná* bude obširnejšia štúdia o vývine a systéme stredoslovenských nárečí.

Jazykovozemepisná variabilita nárečových textov determinovala aj voľbu optimálnej transkripcie. Rešpektovanie širších kultúrno-spoločenských cieľov antológie nás viedlo nielen k zohľadneniu výberu tém textov, ale aj k zjednodušenému spôsobu prepisu autentických prejavov zo zvukových nahrávok. Spomenieme aspoň niektoré hlavné znaky zápisov:

– znížený stupeň otvorenosti samohlásky *ä, ť* v gemerských nárečiach osobitne neoznačujeme;

– nezaznačujeme ani rozličné stupne otvorenosti samohlásky *ǎ*, známej v juhooravských a gemerských nárečiach, napr. *pǎtok, sǎť*, ako aj zúženú výslovnosť *é, ó* na mieste spisovného *ie, ô* v ipel'ských nárečiach;

– dvojhlásky *ia, ie, iu* sa označujú ako v spisovnom jazyku, t. j. bez oblúčika pod neslabičným *i*, napr. *piati, mlieko*;

– dvojhláska s neslabičným *u*, ktorej v spisovnej ortografii zodpovedá znak *ô*, sa zapisuje ako *uo*, napr. *kuoň, duvod*;

– klesavá dvojhláska v hontiansko-novohradských a ipel'ských nárečiach a spojenie samohlásky s epentetickým neslabičným *i* sa zapisuje s *j*, napr. *pamejtká, malej chlapec, pejtaťi, pejsc, kojsc, majsc*;

– mäkké spoluhlásky *d', t', ň, l'*, sa označujú dôsledne, napr. *d'eti, d'edina ťebe, ťen, ľipa, ňikto, ňemá*;

– znakom *ś* sa označuje aj palatalizovaná sykavka, ktorá sa v časti západogemerských nárečí používa namiesto spoluhlásky *č*, napr. *maška* (mačka), *śas* (čas);

– bilabiálne *u* ako kontinuant za tvrdé *l* sa zapisuje grafémou *u*, napr. *huava, robiu, stuou*. V prípadoch, kde je ten istý zvuk variantom hlásky *v*, píšeme *u*, napr. *speu, dieuka*;

– znelý variant spoluhlásky *ch* sa píše ako *h*, napr. *o dobríh ľudoch*;

– splývavá výslovnosť na rozhraní slov, pri ktorej koncová spoluhláska prvého slova zaniká alebo s prvou spoluhláskou nasledujúceho slova splýva do kvalitatívne odlišnej spoluhlásky, sa zaznačuje oblúčikom medzi slovami, napr. *o tej dobi, po c nami, pre čkolou*;

– podľa výslovnosti sa uvádzajú aj znenia neslabičných predložiek *v, k, s, z*, napr. *v mest'e, f pivňici, k t'ebe, g d'ed'ine, z ňim, s ňeho*.

Počítačoví experti upravujú program na kontrolu nárečových textov, ktorá je odlišná od slovníkovej kontroly. Po zostavení programu prejdú všetky nárečové texty kontrolou a následne ich bude možné vytlačiť v nárečovej transkripcii a pristúpi sa k záverečným prácam.

Prvý zväzok antológie stredoslovenských nárečových textov *Čo dedina, to reč iná* by mal vyjsť v roku 2008. Po vyjdení všetkých troch zväzkov antológie chceli by sme vydať ešte čítanku nárečových textov pre širokú verejnosť, tentoraz s využitím tematického členenia textov, ktorému sme venovali veľké úsilie a pozornosť. Veď ako sme si prečítali v krátkej notícke v Slovenských pohľadoch z pera Štefana Moravčíka na margo vydania našej knižočky *Zo studnice rodnej reči*: „Je to nad slnko jasnejšie: nárečia prinášajú ozdravný a očistný kúpeľ do našej unavenej, novinármi, politikmi a úradníkmi zdecimovanej reči.“

Chlapi a vareška

(Ukážky z pripravovanej antológie nárečových textov)

ĽUBICA DVORNICKÁ

V tomto príspevku by sme radi priblížili zápisy súvislých nárečových prehovorov, ktoré sa terénnym výskumom zhromaždili v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV a z ktorých sa pripravuje elektronický archív nárečových textov (bude neoceniteľnou pomocou pri koncipovaní celonárodného Slovníka slovenských nárečí i pri iných výskumných úlohách) aj trojzväzková antológia nárečových textov s názvom *Čo dedina, to reč iná*. Jej prvá časť priblíži stredoslovenské nárečia (podrobne tu o nej informuje Iveta Felixová). Naše ukážky na tému stravovanie a varenie sme doplnili aj niekoľkými frazeologickými jednotkami zo Slovníka slovenských nárečí.

Stravovanie kedysi bolo vo všeobecnosti jednoduchšie a vari aj zdravšie ako dnes. Týždeň mal pevný stravovací rytmus, akýsi jedálny lístok, aspoň v tom zmysle, že dni sa delili na nemäsité – tých bola väčšina – a mäsité – zvyčajne (ak vôbec) nedeľa a pri väčšom dostatku a ťažších robotách ešte

jeden deň v týždni, najčastejšie štvrtok. Inokedy boli strukoviny, prívarky, polievky, rezance, jedlá zo zemiakov, kapusty a podobne. Stravu spestrovalo ovocie, ktoré zastupovalo sladkosti. Koláče sa piekli pri väčších slávnostnejších príležitostiach, ktoré súviseli so životom jednotlivcov, rodín alebo širšieho spoločenstva, ako boli svadby, krstiny, pohrebné pohostenia, hody (oslava dňa sviatku patróna miestneho chrámu), Vianoce, Veľká noc, pohostenia pri zakončení niektorých významných prác (žatva, stavba domu ap.).

Takto si na stravovacie zvyklosti zaspomínala J. Kotorová z Kozároviec pri Zlatých Moravciach.

Čo zme jedávali? Na rano bývali upečenie krompľe f šupke, f trúbe. To sa pekne obielelo, posolílo a zelo. Ňeboli omasti, boli len na sucho, niekedi z maslon a zapíli sa cmaron alebo sanutín mliekon. Bývala tie štipancová poliouka aj demikát, to sa u ždi nachistalo. To sa zamiesilo z vajcon cesto, trhlo sa a hádzalo do zapraženej poliouki. Trhad aj štípat sa hovorilo, čil sa strúžikuje, strúha a povedia mrvence. Ďemikát sa jedou ces puost. Robiu sa s kravskoho sira. Prú sa nachistali sirovie hrutki, zauďili a poton sa to postrúhalo na takon drobnon strúžiku a do ňeho sa dau aj mladí sier a dalo sa aj mladího masla a to sa dalo do drevene gelati ako na brinzdu, to sa natískalo rukou alebo ílčiko na soľ. To sa poton naplňilo, polialo maslon, zakoreňilo, dala sa na to domáca handrička a na vrh doštička a závažie, kemeň. To bolo poton upravenuo, zakedenuo, štíplavuo. To sa volalo údení sier alebo hrutkoví sier. Na Ďemikát sa uvarila voda, narezau sa chlebig na snítiki, dalo sa na chleba otopenuo maslo z mladího masla, s toho bolo aj podmaslie na rezance, cibula sa nakrájala, posolílo, dalo sa červenuo koreňie a zabarilo vriacou vodou. Pokrioukou sa misa zakrila, abi sa to uparilo, odmeklo a bou fruštig hotoví. To bolo lachkuo. Obzreu sa na strechu a bou hlaní! – smiali zme sa. O podlievaníh dolkách sa spievalo:

*Piekla dolki z bielej múki, sipala ich perníkón,
dávala ih Jaňičkovi otvorenín okienkon.*

(R. 1975 zapísal V. Uhlár)

Nuž toto boli dobré časy, lebo bolo čo jesť. Ľudia však zažili aj horšie chvíle. Stačí si prečítať spomínanie P. Chrena z Kňazíc pri Zlatých Moravciach na prvú svetovú vojnu.

Bolo to na talianskon za prvej svetovej vojni. Išli zme už tri ňňi, ustať, hlaní, zašivaveňí, u zme sa len tag vliekli a lajdinand len vikrikuvau – forverc,

forverc – mali zme německuo komando. Bolo to tak podjeseň, pole bolo prázno. Pozerán tak po poli a vidňn na jeňej roli tekvicu. Bola žltá, doz veľká. Viskočňn z radu a za ňou, ale aňi ostatňň chlapi němeškali a kecon hu už mau, zvalili sa na mňa a celiho ma dogňňavili. S tekvicu sa mi ňižď ňeujšlo, ale aj tag bola celá hňilá, ale chlapie hu hltali ag braučovinu. Lajdinan ci s nama už ňemohou čo počať, ňiekerí chlapie boli od hladu celí zďňveňň a švi nás tag hrízli, že zme už aňi ňevládali it.

(R. 1949 zapísala E. Valašíková)

Títo chlapi by isto len ťažko súhlasili s vyjadrením, že hlad je najlepší kuchár. To viacej ako do hladových období pristane k chvíľam, keď jedlo možno nie je dokonalé, ale predsa len je. A hlad vedel urobiť vynikajúcich kuchárov aj z tých, ktorí tieto práce bežne prenechávali svojim matkám, manželkám alebo dcéram.

Práce v domácnosti sa u nás tradične delili na mužské a ženské. Stručne a jasne to vyjadruje aj frazéma *Gazdu chváli vínko, gazdzinu varečka*, ako povedia napríklad v Bučanoch pri Hlohovci. Hoci gazdiné niekedy aj utrúsili poznámku, že *gazda víno vipije a gazdzina, ti umi sut!* (aspoň tak si na to spomínal náš kolega, dialektológ Jozef R. Nižnanský, keď nám rozprával o svojom nárečovom výskume). V jedných aj v druhých boli roboty aj fyzicky náročné a namáhavé, práce vyžadujúce si zručnosť, fortieľ, vedomosti a um, aj také, ktoré nevyhnutne vyžadovali umelecké nadanie. A hoci tá vareška v našich domácnostiach patrila akosi samozrejme do rúk ženám, vyskytli sa aj situácie, keď nutnosť vyžadovala, aby si muži poradili aj so svojim stravovaním, lebo jesť sa musí, najmä pri ťažkých robotách. V hore pri rúbaní dreva, pri pálení uhlia, na salašoch, pri cestárskych prácach, pri stavbách – všade tam, kde sa chodilo na dlhšie a bola tam iba čisto mužská spoločnosť. Suroviny (múka, zemiaky, cibuľa, slanina, bryndza atď.) sa priniesli z domu a ženy to mužom uľahčovali prípravou niektorých polotovarov, ktorých príprava by bola v daných podmienkach (napr. pri varení nad otvoreným ohňom) komplikovaná – tak sa nosila napríklad už hotová zápražka (*zásmáška*) do polievok, niekedy hotové jedlo (napr. halušky). Napokon viacej nám o tom môžu povedať sami chlapi, lebo *tam sä miseu-priučidľ vari cáam* (Zábrež, okres Dolný Kubín) každý. Na to, ako sa stravovali uhliari pri pálení uhlia, si takto spomína Štefan Škvarka z Tekovskej Breznice pri Novej Bani.

No na frušík tag bolo, z domu slaňiňi, tan bolo popola, de zme mali, tej búde, odhrabaŭ popol, zahrabaŭ a krumplou suchíh a do toho popola pekňe to zakriu. Tag íh ňeupechie žiadna gazďiná doma rúre, ako sa tan tie krumple upiekli. Ňeboli zhoretie, (boli) ak tomu način. Keď íh vibraŭ, dau íh do ňiakiho pokrouca, čo mau, tan íh zakriu a sa tag upareli a poton tej surovej slaňiňi gu tomu a bou frušík. A čiernej kávi. Tan mlieko ňebolo. Čierna káva, to bolo na frušík. A na obe dzas tak. Keť prišli žeňi, že ňebolo čo jes, tak sa navareli párance. A tie sa pekňe tan narichtuvali. Mau tan keždď hrnie dzo sebou a trajfú sa to volau. Sa to položelo na oheň a to sa misi umieselo, ruke sa umili pekňe, to sa misi umieselo a to valkaď ňemuseu. To len zošúlau a takto to okrúteu okolo ruki, takí kus cesta. Dlhího. To bolo ako perňtk, čo ja vien, takuo tu ňevidno ňišť. A poton to chiťeu a driapau s toho do tej vareňej vodi. A ke to podriapau, poton tan mau varacu, vibraŭ, zaz druhie, nacelkon podriapau. A ke to uvareu šetko, mau tan masť, cibulu, rospražeŭ tej masťi alebo slaňinku na tej cibule, to voňalo a to len tak člab do tej masťi. Dobruo to bolo žrádlo. No. Veru. Poliouku, taká slatká. Tan sa poton dau na vrchu kúšťog masťi, keď bolo zápraški aj fazuli, pár krumplou a poliouka bola aj navečer. Tan sa museu naučeť keždď robeť. Na svojej koži. Lebo inak čo mohou? Bou bi hladní bívaŭ. Slaňinu a krumple ňemohou žďi, museu poliouku aj jedávať. Aj káva ňechuťela žďi. Takuo sa varievalo. A ňiekeď si vareŭ aj meso tan. Kerí si vedeŭ uvareť. Lebo sa chiťelo volačo alebo uš ... Z domu ňedoňiesou žiadno meso, to ňebolo tedi. Ňebolo. Aj kaňe zme vela rázi vibrali, tie zme tam vareli. Kaňe. Tie kaňúre, čo liecu, tie jastrabi. A tie zme varievali tan. Velmo dobroo to bolo meso. Juj. Na keď boli mladie hore vo vrchu, na takon velikon strome boli, takie šťiape zme nájšli a to hňiezdo zme strčeli a poton zme strčeli aj tie. A poton zme to polapali. To ňelietalo. Mladie ešte. Starú ňechiťeu ňichto. Len tíh mladích. Mala ňiekerá tri, šťiri, ňiekerá dve a to poton uš tan opucovali pekňe, aj s toho bou dobrí mináš. Lepšie ako z jatki meso. Chutňejšie. A ra zme boli jedno tag vibrali, takuo hňiezdo zvaleli a tan bolo jedno a plno hadou, jašterídz, žiab na ton hňiezde. Čo to tie starie noseli a krmeli. Zme videli, že to ... takuo bolo ako cesto tučnuo, jedno bolo. S toho bolo dobroo meso poton. Uvaretuo. Takuo zme robievali tedi. No zato tan bolo veselo. Táčence pekňe spievali a keď volachto prišou, sadou si, vizhovárali zme sa ako čo a išou ďalej.

(R. 1972 zapisala D. Karlovská)

Ján Dobrota z Horných Pršian pri Banskej Bystrici porozprával, že si v lese pri prácach s drevom vedel upiecť i chlieb a všeličo navariť. Presvedčí nás o tom znalosťou receptov i pracovného postupu, do ktorého patrí i zhotovenie dosky na valkanie a krájanie cesta priamo v lese.

Tu bou taški život, no prauda... jajaj. Sa chođilo ňije autobuse, ale peši. To chođili chlapi do hori, až do Kremnickí huor sa chođilo. Ano. A uš ťeraz ňije, u sa ňedá iz do Kremňici, lebo je tu pozarastanuo šetko. Bolí cestičke, zarásli šetkie. Aj do Kordík sa chođilo. Stađeto. Do huor. Kráľike, Kordíke. Do Kremňici som chođiu, kapsu na chrbád a tak ... dvaťižňouku, a cez vrche ta hore.

Akú robotu? Nu do hori, ako drevotári. Robili zme a zme si aj sami varili. No prauda. Šetko zme si vedeli uvariť. Aj štiarc. A ja som aj chleba napiekou v hore. No! Ako? Droždíe som si dau, kvások som si spraviu, tam so mau vahančog a tam popola bolo vela, zakrútiu cesto do papieru a do toho popola zahrabau. Takí aňi na slňiečku! Krásňi! Ňezhoreu. Veru ňie! Veru ňie! To tam bolo popola, vieťe, vela, čo som potom zahrnuu. Aj zemiake, ale tie ňemisí zakrúcať. Tie ňemisí zakrúcať.

Aj rezancou som si navariu! Zau som hoblíg doma, tam bou širokí peň, pohobľovau pňíg a tag bou namiesto fišprétu (dosky na valkanie cesta). Každí si vedeu variť. Alebô jeden ostau, išiou skorej, navariu, kím chlapi robili. Pre šetkách.

A ťen štiarc, ťen sa varí, trocha krumplou, ke ca už dobre uvareňie, má nasipaď múki, lenže ňemiešať, zapreť ... do múki, do prosrietku a to sa varí. A potom, keď e to už hotovuo ... Aj zme posolili, no prauda. Keď je to už hotovuo, tag vodu scedť a potom si to už, ako kce, pokrája na drobno. To tag vipadá, ako tie knédle. No a to je síto jedlo. Teraz bi som to ňezeu. No to ke tag za štiri ližice zeu, tag má dos. Síto jedlo. Ja ňeviem, či bi to aj zedla, či bi ste to jedli. Ňije že bi ňezedli, ale je to síto. Síto. To ňejde šetko zest. Za tri, za štiri ližice a dos. To je síto.

(R. 1978 zapísala V. Turčinová)

Aj Pavol Nemeč zo Železnej Breznice pri Zvolene bol uhliarom a o tom, čo jedávali, porozprával takto:

Zme mali takú kolipku spravenú, štiria zme boli a zme si aj varievali. Fšetko zme si sami varili. Haluški alebo štiarc, fazulu. Tak si dau do toho, to zme mali tiež z dreveneť oneť takie varešky, tam f tích uhľiskách zme to ako

spravili uš, ako aj predávajú ňiekedi na trhu, tie dreveňie vareški, takie, no a to ke_cí daŭ do toho hrnčoka dvalitrovieho múki a zelenú krumpličku si do toho oškrabau, nuž na takie tenkie oňie pokrájau, povariu trošku, na to daŭ múku, to sa za takú chvílku, za pou hodňinku, povarilo spolu, potom to scedňu a potom zme to vimiesili. Takým papečkom f tom hrnčoku vimiesili, ňechali a pokrájau a natrhau prípadňe alebo s tej slaňinki ag bolo, nakrájau trošku, abi to voňalo na kastróli, síto to bolo. A sme išli za robotou a to sa uvarilo, dobre to bolo, mňe sa to velmo páčilo. To som bou zamazaní ako kominár, lebo s toho uhlia to šlo, trovilo nám o_toho prachu.

(R.1978 zapísal Z. Brontvay)

Pri stravovaní sa v prírode sa neraz prihodili žartovné situácie. Prečítajme si opäť Štefana Škvarku z Tekovskej Breznice a jeho krátke rozprávanie.

To bolo tak teď, že nás tag bolo viacej, zme sa dorehúňali, to bolo, Liešňi zme páleli, to uhlie zme robeli šťiria, v Liešňi to sa volá od Brehov hore, Liešňa. Tam boli ťie míli dohromadi šťiri. A mali zme šeci jednu búdu. A bola veliká a dobrá tá búda. Tag zme spali a rano, ke_cvitalo, uš keďď kseu fruš-ťik. A ťento isťi, kamarád, ňeksen hovoreď, abi to ňepočuu, tak ten už zaľčasú rano tašou si na vodu a kseu si uvareď zapražení poliouku. No a voda sa varela a von mau záprašku hotovú z domu, tak tú záprašku visípau, abi sa mu to povarelo. A uš ton hrnčoku, bou čierni, začmuďení, praua, miešau, miešau a žďi voláka hrčka mu chodeľa a on, tak to rospúčaŭ ako tej, po ton boku hrncu, abi tú záprašku, si misleu, že je to, sa rospučelo, rozvarelo, bolo viadz a nara_csa mu to obráťelo hore bachoron, takuo bielo a to bola taká malá žaba. Ale tan zme boli šeci, čiťeu takto za tú varačku a pozrie a už za ťie šťiri nohe, bola uarená a von hu čiťeu a marž do potoka s ňou. Poton vareu novú. Na ton zme sa chutňe zasmiali. Tú žabu, ako hu miagau. Misleu, že je to zápraška, taká hrčka. Abi hu rozmiagau, abi sa tá zápraška rozišla po poliouki. A tan bolo taká malá žaba, čierna, bachor bieli. No poton už nahau tag a vareu druhú. Ale poton už ňejšou na vodu už večer, na studňički. No, praua, žabi studňički jesto.

(R. 1972 zapísala D. Karlovská)

Nie všetky príhody sú smiešne rovnako vtedy, keď sa stanú, niektoré azda iba pri spomínaní po nejakom čase. Ján Baranec z Malej Lehoty pri Novej Bani spomínal príhodu svojho otca a my ju sem zaradňujeme, lebo sa týka jedla a jeho prepravy k ľuďom, ktorí pracovali na poliach a lúkach

vzdialených od domu a pre ktorých bolo únavné prísť domov na obed a zasa sa vrátiť. Jedlo vtedy pripravil niekto doma a potom ho dakto z domácnosti zanesol už hotové hladným a namáhavo pracujúcim domácim alebo v sezóne na väčších hospodárstvach aj najatým robotníkom.

Muoj otiēdz ako chlapedz ňiesou za misu číkou na hlave koston, lebo rukáh bi to bou ňeodňiesou. Von to ňiesou na hlave a mau aj kapsu a v ňej pálenuo. Von sa páleního napeu. Potom padou aj z misou a prevaleu sa. Šetko pobeu. To bola hliňená misa, to volakedi mali len takie riadi. Tie číki – to volaju aj šúlance – sa visipali do trávi. Muojho oca že poton za dva ňi hľadaŕi, sŕeŕi ih bid, a ňemohli ih nájt!

(R. 1972 zapísal J. Debnár)

Kto vie, ako netrepežlivo sa pri takýchto robotách čakalo na stravu, keď už sily ubúdali, ten pochopí aj hnev postihnutých.

Jedlá boli jedným z vďačných zdrojov aj pre tvorbu obyvateľských prezývok. O mnohých sa možno dočítať v prácach J. R. Nižnanského uverejnených v práve vyjdenej publikácii *Tradícia v slove, slovo v tradícii*.¹ O tom istom sa možno presvedčiť aj pri čítaní súvislých nárečových textov, ktoré sú prameňom poznania duchovnej i hmotnej kultúry našich predkov. A. Galabová z Chyzeroviec pri Zlatých Moravciach vysvetľuje prezývku Chyzerovčanov.

Prezívaju náz lupiňiari. To nás tag oteďi, keď jedoráz naši furmaňie frištukuvali haringi a pohltali ih aj z lupinama. Ale gdo bi to bou pucuvau, to sa jelo volakedi cakon-pak, ke tu merau ešte starí Vajs. Čil e celkom inakší svet, čil má keždí fajnoví žalúdok. Veru, volakedi sa ľudie nachňiapali bárčoho a bou aj zdrauší nárot.

(R. 1949 zapísala E. Valašíková)

J. Ferenc z Opatoviec nad Žitavou pri Zlatých Moravciach hovorí o robotách v meste aj o tom, ako to chodilo pri rozhodovaní o tom, kto bude variť. Veď aj v tomto boli zvyky rozličné. Ako sme si už mohli všimnúť v predchádzajúcich textoch, niekde si varil každý sám, inde sa dohodli na niekom, kto varieval pre všetkých.

Volakedi zme chodievali na roboři do Levíc, peši. Ej veru, čileg bi človек

¹ Tradícia v slove, slovo v tradícii (Inšpiratívny Jozef R. Nižnanský). Zostavili Lubica Dvořnická a Miloslav Smatana. Bratislava: Veda 2007. 312 s.

takie cesti peší aňi ñeprekonau. Ale teđi mašina ešte ñechodila, tag zme sa moseli žďi peší zachitiť. Chodilo ná z deđini viac chlapou, stavau sa teđi mlin Levici a šeličo a dobre zme zarábali. Nabrali zme si zásmaški na tíždeň a čo boli mlačí, moseli varit A ja som veru vareu. Ale teđi bolo dostad Levici za lacní peňias šeličoho a páleňiho boli plňie krčmi. Ňije rá sa stalo, že chlapie celú víplatu krčme ñehali. To ja zaz űije, bou som teđi mladozenáč, na prístavkách (priženený) a šetki peňiaze som moseu žeňe dat. Len jěj móžem ďakuvat, že som sa tag dobre zmohou.

(R. 1949 zapísala E. Valašíková)

Ešte jeden príbeh, ktorý hovorí nielen o haluškách, na ktoré by aj boli mali chuť viacerí jedáci, ale i o tom, že jedlo bolo v úcte a isto sa nesmelo vyhodit', o zásadách, ktoré sa kedysi dodržiavali, lebo robota mala svoj poriadok a nijaká práca sa nezačínala bez toho, aby si ľudia nevyprosovali požehnanie na jej zdar. To platilo pri začatí všetkých dôležitejších prác. Ak aj spomínajú s ťažkým srdcom, predsa len tam vidno aj úctu pri správaní sa mladších k starším. Rozpráva R. Švec z obce Lubel'a, okres Liptovský Mikuláš.

Pametám si jeden prípad, mau som šesnáz rokou, prišieu jeden pán z Mikuláša, a žebi zme išli na prácu, na Podbanskuo cestu robiť. No dobre, tag zme išli, zo desiatí lebo kolki zme tam boľi, takí chlapci, lebo skalí rostreľovali. Taká hlboká doľina tam bola, tie skaliská takie ako ten šparhét, no a to sa vrtalo, rostreľovalo, no a tí starší chlapci, nuš, takí chlapci, šag bosí zme opsluhovali, no a šieu s nami majster jeden tuto z Laziska. Starí chlap f krpcoch, síkenie nohavice, širokie košeľe, klobúk takí, ten valaskí zakrútení, no. Ale čo ten űiesou! To zme išli tam na tížden, šak. Takuo veľikuo vedro, no, muohlo mať petnáz najmeňej litrou, plňuo halušieg navareních. A druhuo veđerko hodnuo, takuo zo petkilovuo, brindze. A slaňini hádam zo dva kilá lebo kolko, chlebou, tagže to bola taká váha, že zme dvaja ñemohľi tú taňistru – takuo vrece to mau, taňistra to volali – zme to ñemohľi aňi dvaja s tím kamarátom podvihnúť. Ale už volačo zme mu mi űiesľi, volačo on. A vo Víchodnej zme zosadľi a tam je Podbanskuo. Kím zme zašľi, to je, ja űeviem, zo petnáz, lebo zo dvanás kilometrou z Víchodnej, zo staňice. Kus cesti do tej doľini. No tag zme prišľi tam, takí barág drevení bou postavení, naprosrietku šparhét, po bokách takie prieče porobenie, omeľinou vistlanie, no tak tam zme sa už uložili. Ale iba zme prišľi, to bolo jeho: zložit,

klaknúd' a modliť! No tak poklakaťi zme si už na tú zem, vimodliťi, hotovuo. Každí si muožete íz večeru spraviť! Tag zme si večeru spraviťi, kto čo mau. A spad' ako vojaci. Modliťd' a spať, to bolo. Ten viťiahnuu kastrón' a naondiaũ si tí ħalušiek, pripražiu na šparhéte. Mi zme už ohňá nakládli. Mi zme si kúpili oštiepki a chlieb jeden, no a chleba zme si zajedli, kúsog oštiepka. A chlapci zme boľi, gđeže zme vedeli variť ftedi, aňi reči! Ale on tie haluški variu každí deň, ráno, naobed, večer. Mau kastról, takí liati, ak s'e to dake-di videli. Do toho si nakidaũ tí ħalušiek s toho vedra. No ale ten jeũ ako prasa, sa najeu! Brindze, tej slaňini si nakrájau, rospražiu si, najeu sa, len tak fučau, čerevenák, takí starí chlap. Z osemdesiadročni bou. A modliť! Ráno, ke dzme staťi, to bolo naše. Ríchlo staď a modliť! Stať, poklakaď na zem a modliť! Prišli zme vám na pracovisko, tá cesta taká vištrkovaná tím skáľim, mi zme oheň chlapci kládli, lebo tie skali hodnie, tie búrkouce takie hodnie, tie pieskouce tiež nechceli pusťid len tak. Ale zme ih ohňom, tam bolo dreva a dreva. Ohňom uondiaľi, potom sa rospadli ako onuo, ke dzme ih opekli trochu. No, a na tú ostrú cestu poklakaď a modliť! Nie postojački, ale klaknúd' a modliť! Ke dzme išli jez na desiatu, modliť, ke dzme išli na obed, modliť. Ke dzme skončili o olovranťe, modliť. Takejto zásadi boľi tí starí ľudia. A ke ten tie haluški o tíždeň domou niesou, a ňevikidnuu hích tam do vodi! Alebo žebi bou povedau, chlapci naťe! Bi zme boľi vďačne veru minuli.

(R. 1983 zapísal Z. Brontvay)

V Slovanoch pri Martine vravia: už mi tie haluški z brucha virastaju, no ako vidno, pánu majstrovi chutili a neprejedli sa mu.

Presvedčili sme sa, že chlapom tá vareška celkom dobre sadla do ruky. Ved' sa aj hrdia tým, že sú najlepšimi šefkuchármí, a aj tí s najväčším odporom k postávaniu v kuchyni sa radi nechajú obdivovať pri varení gulášov alebo príprave diviny. Napokon pri varení na robotách platilo dvojnásobne a doslovne to známe čo si chto navarí, ňech si aj zjé!

ROZLIČNOSTI

Diecéza či dekanát?

V istých reklamných novinách sa nedávno objavila informácia, že v Piešťanskom týždni sa v budúcom čísle bude „písať o stretnutí kňazov piešťanskej diecézy, kde nebude chýbať ani arcibiskup Ján Sokol“.

Pisateľ textu tu zamenil dve slová z cirkevnej oblasti – slovo *dekanát* so slovom *diecéza*. Ak použil prídavné meno *piešťanský* v genitíve ženského rodu, musel tým zákonite myslieť kňazov piešťanského dekanátu.

Slovník súčasného slovenského jazyka a Príručný slovník kresťanstva od Františka Vnuka uvádzajú dva významy slova *diecéza*. Diecéza predstavuje jednak jednu z dvanástich administratívnych jednotiek Rímskej ríše, jednak cirkevnú oblasť pod jurisdikciou rímskokatolíckeho biskupa, čiže biskupstvo. Dekanát v rímskokatolíckej cirkvi je oproti tomu organizačná jednotka, ktorá sa približne kryje s územím okresu. Dekanát je okrem toho aj administratívna správa fakulty a jej budova a miestnosti.

Dodajme, že diecéza sa vo východných cirkvách nazýva *eparchia* a biskup *eparcha*. Hlavná rímskokatolícka diecéza v cirkevnej provincii sa označuje ako *arcidiecéza* alebo *arcibiskupstvo*. Jej správca je *arcibiskup*, ktorý má určitú právomoc nad ostatnými biskupmi provincie. Na Slovensku sú okrem bratislavsko-trnavského a košického arcibiskupstva nitrianska, banskobystrická, spišská a rožňavská diecéza. Bratislavsko-trnavská arcidiecéza, na čele ktorej je arcibiskup Ján Sokol, pozostáva z 31 dekanátov a 443 farností. Nejestvuje teda *piešťanská diecéza*, ale len *piešťanský dekanát*.

Miroslav Kazík

IKEA stále dookola

Stovky, ba tisícky bratislavských i mimobratistlavských domácností opäť milo prekvapila zahraničná firma IKEA svojím najnovším ponukovým katalógom platným až do augusta roku 2008. Počas celého tohto obdobia bude teda IKEA kupujúcich zasa presviedčať, že ... *zo sortimentu IKEA...*; *Spoločne udržíme ceny IKEA nízko; Whirlpool pre IKEA; V IKEA je zabezpečený bezbariérový pohyb...*; *V IKEA nájdete vždy množstvo novinek...* a stále dookola. Obchodný dom IKEA nepochybne ponúka zaujímavé produkty za zaujímavú cenu, ale jazykovej stránke jeho reprezentatívneho katalógu nemožno prisúdiť pečať najvyššej kvality. Totiž aj v zatiaľ poslednom vydaní Pravidiel slovenského pravopisu z roku 2000 ako oficiálnej kodifikačnej príručky sa pre tento typ podstatných mien uvádza vzorové podstatné meno *idea*, podľa ktorého sa v spisovnej slovenčine skloňujú pôvodom cudzie podstatné mená ženského rodu zakončené v nominatíve jednotného čísla na samohláskovú skupinu *-ea*, napr. *nivea, orchidea, Odysea, Andrea*, pričom v genitíve jednotného čísla priberajú pádovú príponu *-y*, v datíve a v lokáli jednotného čísla pádovú príponu *-i*: z *idey, ide-i, v ide-i*, podobne pri iných slovách, napr.: z *orchidey, orchidei, o orchidei*.

Na tvaroslovnú správnosť slova *IKEA* sa už v minulosti upozornilo jednak v Slovenskom rozhlase, jednak v Kultúre slova (porov. J. Kačala: *Vitajte v IKEI*. Kultúra slova, 1997, roč. 31, č. 1, s. 56). Ako z uvedených príkladov vyplýva, náprava nenastala. Keďže sa v bežnej komunikačnej sfére v celom rozsahu ujali skloňované tvary slova *IKEA* podľa vzorového slova *idea*, z čisto pragmatického hľadiska by bolo želateľné, aby sa konečne upotrebovali aj v oficiálnom styku. V celej singulárovej paradigme by mali teda platiť skloňované podoby: *IKEA, z IKEY, IKEI, pre IKEU, v IKEI, s IKEOU*. Ak zahraničná firma vo svojich propagačných materiáloch chce zachovať názov *IKEA* v nominatívnej podobe, potom musí pred názvom *IKEA* používať druhové označenie, napr. *v spoločnosti IKEA, zo sortimentu spoločnosti IKEA*.

Anna Rollerová

SPRÁVY A POSUDKY

Hold rodnej obci a ľudové múdrosti pre každého

[BUFFA, Ferdinand: *Moja Dlhá Lúka*. Prešov 2004. 56 s.; BUFFA, Ferdinand: *Odveké múdrosti šarišského ľudu*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2007. 88 s.]

Ani vydanie *Slovníka šarišských nárečí* (v roku 2004), o ktorom sa v odborných kruhoch oprávnene konštatovalo, že predstavuje dokončenie dlhé roky starostlivo a systematicky vykresľovaného obrazu šarišských nárečí, neukončilo tvorivé vedecké aktivity vtedy už sedemdesiatosemročného Ferdinanda Buffu, jedného z našich najlepších dialektológov a určite najlepšieho znalca nárečí a frazeologického bohatstva ľudu jeho rodného Šariša. Naopak F. Buffa bez akejkol'vek oddychovej prestávky usilovne pokračoval v štúdiu bohatej zásoby výsledkov svojich mnohoročných terénnych nárečových výskumov, aby ich v rozlične spracovanej podobe mohol ponúknuť širšej kultúrnej verejnosti.

Už na sklonku roka, v ktorom vyšiel jeho spomínaný šarišský slovník, F. Buffa vydal menšiu autobiografickú prácu *Moja Dlhá Lúka* (vlastným nákladom, tlačou Vydavateľstva Michala Vaška v Prešove). Vzdáva v nej hold svojej rodnej obci za to, čo od nej získal, osobitne vyjadruje vďaka svojim nebohým najbližším za všetko, čo preňho urobili. Ide o knižičku pomerne útlú, zato však plnú vrúcneho citu a obdivu k miestu, *na ktorom uzrel svetlo sveta, kde sa učil robiť prvé kroky, kde si osvojoval prvé slová počuté od svojich najbližších...* (s. 5). Jej obsahom sú rozmanité spomienky na stopy *bosonohého detstva* (tamže) a ranej mladosti. Ako autor sám priznáva v *Predhovore* tejto svojej práce (s. 5), hľadané a objavované stopy našiel najmä v rozličných starých chotárných názvoch, živých pomenovaniach rodín a v starobyklých, dnes už spravidla nepoužívaných slovách. Tieto okruhy pomenovaní v nárečí svojej rodnej obce aj vzhľadom na jej okrajovosť vo vzťahu k južnejšie situovaným častiam Šariša a na časté kontakty s viacjazyčným Bardejovom i blízkym rusínskym a poľským obyvateľstvom celkom

oprávnené považuje za svojskosti a pozoruhodnosti a využíva ich ako charakterizačný materiál vo svojom opise minulosti obce. Na základe bohatých skúseností pamätníka aj veľkej jazykovednej erudície potom v jednotlivých kapitolkách práce približuje svojim rodákovi – mladším na ponaučenie, starším na spomínanie – vybrané javy zo spomínaných vecných okruhov.

Po stručnom opise obecného chotára a samotnej obce – dnes súčasť mesta Bardejova – v Úvode práce si F. Buffa v kapitolke venovanej problematike chotárných názvov bližšie všíma a vysvetľuje vznik názvu samotnej obce Dlhá Lúka (*Dloholuka*) a ďalších toponým (*Magura, Ostrihurka, Kir, Uboč, Stav, Stavenec, Močidla...*), v ďalšej časti práce opisuje gazdovský dom a jeho časti (*dum, obisce, kuchňa, priklet, kapura...*), v nasledujúcej podrobne opisuje plodiny, zariadenia, nástroje, výrobky atď. (*trebič, ronkla, marchev, petruška, gapeľ, orčík, korba, rajbačka, prežburk...*), v kapitolke *Čo hovoria pomenovania osôb* si Dlhólúčan pripomenie a iný čitateľ sa dozvie, ktoré krstné mená sa v Dlhej Lúke používali najčastejšie a aké boli ich domáce podoby (*Janko, Juzek, Jendri, Hanka, Marina, Tera...*), ako aj to, ako tu fungovali úradné priezviská a živé mená (*Buffa, Ján Buffa Megvan, Kačmar, Megvanuv Ferdi, Homzaňa, Perunicha, Havrančina Žofa, Čepigaňče...*). V relatívne najrozsiahlejšej časti práce venovanej výberu „zrniek životnej múdrosti“ šarišského človeka čitateľ nájde celý rad typických slovných spojení týkajúcich sa reči, rôznych životných situácií, prírody a pod. (*ma pisk jak po Košice draha, obracic muža na svoju ruku, tak patri jak šlepi drozd...*). V ďalších, kratších kapitolkách sa dozvie zaujímavé údaje o tom, ktoré slová v dlholúckom nárečí zanikli, pribudli alebo sa nahradili inými (*bekeš, alaš, balvir – holič, konič – trebič...*), resp. ktoré majú charakter tzv. svojských (*poverucha*), zvláštnych hanlivých (*bidačina*) a detských výrazov (*papa*), a v závere práce má ešte možnosť prečítať si štyri ukážky zo „starosvetských“ rozprávok a niekoľko zápisov „starodávnejších“ ľudových piesní spievaných v Dlhej Lúke v minulom storočí. V krátkom závere svojej práce F. Buffa nezabudol pripomenúť, že svojskosti v jeho rodnom nárečí, na ktoré sa v práci zamerával, nie je veľa, naopak oveľa viac prvkov v ňom je spoločných s ostatnými šarišskými nárečiami, takže dlholúcke nárečie je organickou súčasťou týchto nárečí.

Po necelých troch rokoch v letných mesiacoch tohto roka vyšla ďalšia knižná práca F. Buffu – *Odveké múdrosti šarišského ľudu*. Ako naznačuje

názov tejto rozsahom veľkej publikácie, čitateľovi sa v nej ponúkajú vedomosti a poznatky, ktoré autorovi rodní Šarišania získali jednak vlastnými skúsenosťami, jednak preberaním z kultúr iných národov a ktoré dodnes uchovali v rozmanitých ustálených slovných spojeniach. Napriek tomu, že značná časť tejto ľudovej múdrosti má všeobecnú platnosť a ani dnes nestratila svoju aktuálnosť, postupne upadá do zabudnutia. Jednak z tohto dôvodu, ale najmä preto, že tu ide *aj o nenahraditeľné poznatky pre výskum života našich predkov* (s. 5), F. Buffa považuje za potrebné – a v tom možno s ním iba súhlasiť – *tieto ľudové múdrosti zhromaždiť, a tak ich zachrániť pred úplným zánikom* (tamže).

Pravdaže, na splnenie tohto cieľa nestačí uvedenú ľudovú múdrosť len zozbierať, zhromaždiť. Treba ju aj spracovať a primeraným spôsobom sprístupniť širšiemu okruhu čitateľov a cez nich potom aj ďalším generáciám. Práve to F. Buffa už celé desaťročia úspešne robí. Umožňuje mu to spomínaná veľká a svojím spôsobom nevyčerpatelná zásoba autentického nárečového materiálu. Pravidelne do nej načiera, vyberá z nej tie najlepšie zrnká a viacerými spôsobmi spracované ponúka ich rôznym skupinám záujemcov. Môžeme ich nájsť jednak v jeho dialektologických prácach (pri výkladoch významov mnohých slov napríklad už v slovníkovej časti jeho monografie rodnej obce *Nárečie Dlhej Lúky v Bardejovskom okrese* z roku 1953 a neskôr v *Slovníku šarišských nárečí* z roku 2004), jednak v príspevkoch zameraných priamo na spracovanie ľudových frazém (napríklad v sérii drobných perličiek to bolo na stránkach miestneho periodika *Prešovský večerník* a komplexne v teoreticky zameranej knižnej práci *Zo severošarišskej frazeológie* vydanej v roku 1994).

Jadro a podstatnú časť obsahu najnovšej knižky F. Buffu *Odveké múdrosti šarišského ľudu* predstavuje abecedný slovník vybraných frazém. Predchádzajú mu dve kratučké úvodné kapitoly a na konci práce ho uzatvára širšia analyticko-hodnotiacia charakteristika ponúkanej frazeológie.

Okrem dôvodov, ktoré autora viedli k príprave a vydaniu tejto práce, čitateľ sa z jej *Predhovoru* dozvie aj to, ktorému druhu frazém dal pri výbere do slovníka prednosť a že frazémy sa v ňom uvádzajú v pôvodnej nárečovej podobe (v tzv. čitateľskej transkripcii). Kapitolka *Úvodom* má zasa za cieľ ponúknuť mu základné informácie o podmienkach vzniku ľudových ustálených slovných spojení, podľa autora periel a skvostov ľudovej múdrosti,

ďalej o ich obsahu a forme, zároveň prezrádza autorovo vyznanie, že ich vydaním sa pokúsil vystopovať živú históriu nášho ľudu a chce prispieť k zachovaniu nášho kultúrneho dedičstva.

Do samotného *Slovníka frazém* (s. 11 – 76) autor spomedzi veľkého množstva ľudových ustálených spojení vybral a zaradil také, ktoré majú poučné alebo výchovné zameranie, a tiež frazémy, ktoré vtipnou umeleckou formou charakterizujú isté osoby (ich vlastnosti, stavy a činnosti). Ako sme už naznačili, uvádza ich v abecednom poradí (podľa prvého slova), pričom každú z nich dopĺňa krátkou, no výstižnou významovou charakteristikou. Pochopiteľne, tento spôsob spracovania a prezentácie ľudovej frazeológie má svoje výhody i nevýhody (rovnako ako iné spôsoby prezentácie frazeológie vôbec) – ľahšiu situáciu pri orientácii v ňom má ten, komu na to lepšie vyhovuje prvé slovo frazémy, naopak ťažšiu ten, kto v ňom chce nájsť typické (najmä vtipné) ľudové šarišské pomenovanie nejakého konkrétneho javu, situácie, vlastnosti a pod. Na svoje si tu však rozhodne príde jeden aj druhý. Stačí, ak si v ňom občas zalistuje. Nájde tu múdre, väčšinou vtipné (navyše rýmujúce sa) obrazné vyjadrenie názoru na vec, problém, človeka atď., o ktorom sa s niekým práve zhovára. Pritom skutočnosť, že tu ide o nárečovú (šarišskú) podobu vybratej a použitej frazémy, vôbec neznamená, že v kontexte spisovného rečového prejavu to bude pôsobiť neorganicky a rušivo. Skôr naopak. S poznámkou, že je to (šarišská) ľudová múdrosť, môže byť jej účinok ešte výraznejší. Na ukážku uvedme aspoň niekoľko úplne náhodne vybraných príkladov: *Až žim pod nim plače* (o nepodarenom lajdákovi), *Co hodzina, to novina* (každú chvíľu sa udeje niečo nové), *Co še zvyši, zjedza myši* (o prebytok sa netreba trápiť), *Cudze kraje chvalme, svojich še trimajme* (prednosti cudzieho uznajme, ale svojho sa nevzdávajme), *Dachto ani kus, dachto pulni vuz* (o nespravodlivom rozdelení majetkov), *Do lesa bez šekery, z lesa bez dreva* (nedostatočná príprava má obyčajne za následok neúspech nášho počínania), *Dze psa karmia, tam i breše* (tomu slúžime, kto nás vydržiava), *Gagotaju kačky, huši, že še Haňa vydac muši* (o verejnom tajomstve, že sa dievka prespala), *Chto ce chvali, daco od tebe chce* (podozrivý je každý, kto chváli toho, s kým sa rozpráva), *Chto darunek dostane, ten na šicko pristane* (darom možno ovplyvniť rozhodnutie každého človeka), *Kaša naša, pre hosci kosci* (o vypočítavých egoistoch), *Muši dva raz prisc, žeby ho buło vidno* (o veľmi malom človeku), *Ne každý*

svaty, co do koscela chodzi (plnenie si vonkajších náboženských povinností ešte nerobí človeka mravným), *O jeden kozuch ocephelo* (citeľne sa oteplilo), *Pan kolače a bidny plače* (nespravodlivo sú rozdelené hmotné statky), *Planeho žeca vyšmar do šmeca* (s nepodareným zaťom sa nedá nič robiť, len sa ho zbaviť), *Ruka bez roboty spadne do žobroty* (kto poriadne nepracuje, ten po čase vyjde na mizinu), *Šumna žena hotove neščasce* (pekná žena je nebezpečná), *Teľo mam zisku, co pes odneše v pysku* (o nepatrnom zisku), *Už za rana treba cahac za rohy barana* (už od malička treba si osvojovať isté návyky), *Vykričel to na caly valal* (prezradil to, čo malo byť utajené), *Z bohateho pycha dycha* (pre bohatého je charakteristická pýcha), *Žiju na levu ruku* (žijú spolu bez uzavretia manželstva).

Na záver. Všetci tí, čo prejavia záujem (a malo by ich byť nemálo) svoj suchý, klišeovitými prvkami poznačený jazykový prejav urobiť sviežejším, pestrším, a tým aj presvedčivejším a účinnejším (na myslí máme najmä novinárov, politikov, učiteľov, ale aj všetkých ostatných, ktorí jazyk bežne využívajú ako nástroj výkonu svojho povolania), v Buffových *Odvekých múdrostiach šarišského ľudu* nájdú takmer nepreberné množstvo možností, ako si pomôcť a ako to dosiahnuť.

Ladislav Bartko

Hydronymia povodia Oravy

[MAJTÁN, Milan – RYMUT, Kazimierz: *Hydronymia povodia Oravy*. Bratislava: VEDA – Jazykovedný ústav E. Štúra SAV 2006. 208 s. ISBN 80-224-0906-5]

V roku 1985 vyšla prvá monografia, ktorá obsahovala systematicky spracované povodie slovenskej rieky Oravy pod názvom *Hydronimia dorzecza Orawy*. Jej autori M. Majtán a K. Rymut systematicky spracovali povodie rieky Oravy podľa metodiky európskeho projektu *Hydronymia Europaea* (jej autormi boli J. Udolph, W. P. Schmid a K. Rymut). Priekopníkom a prispôbovateľom tohto projektu na slovenské podmienky bol práve M. Majtán.

Podrobnejšiu štúdiu o vzniku projektu *Hydronymia Europaea* a národného projektu *Hydronymia Slovaciae* napísal v roku 1994 P. Žigo s názvom *Hydronymia Slovaca a Hydronymia Europaea*. Veľkou škodou bolo to, že monografia *Hydronimia dorzecza Orawy* vyšla u našich severných susedov v Poľsku a slovenskí onomastici mali k nej ťažký prístup. Tento problém vnímal určite aj M. Majtán, preto s K. Rymutom vydali prepracovanú a doplnenú verziu v slovenčine s názvom *Hydronymia povodia Oravy*. Prácu by sme mohli rozdeliť na päť základných častí – encyklopedickú časť (*Úvod, Celková charakteristika názvov a Zásady spracovania*), lexikografickú časť (*Toky povodia Oravy na území Slovenska, Toky povodia Čiernej Oravy na území Poľska, Vodné plochy a pramene povodia Oravy na území Slovenska, Vodné plochy a pramene povodia Čiernej Oravy na území Poľska*), hydrografickú časť, bibliografickú časť a mapovú prílohu.

Slovenskú časť povodia Oravy spracoval M. Majtán, poľskú časť K. Rymut. Na porovnanie oboch monografií (1985, 2006) uvádzajú štatistické údaje, z ktorých vyplýva, že v novej reedícii je o 16% viac objektov a takmer o celú tretinu (v slovenskej časti až o 41%) viac názvov. Autori teda do novej monografie doplnili veľa nových názvov, ktoré získali heuristickým výskumom až po vydaní pôvodnej monografie (ide najmä o výskum tzv. regionálnych monografií a pod.). Tento poznatok nás vedie k presvedčeniu, že o nijakom už doteraz spracovanom povodí nemôžeme tvrdiť, že výskum v ňom je už definitívne uzavretý. V úvode ešte autori uvádzajú krátku charakteristiku celého povodia rieky Oravy, všetky dôležité informácie, ktoré sa týkajú minulosti a siahajú až do súčasnosti. Ponúkajú nám aj krátky exkurz do histórie oblasti, cez ktorú rieka Orava preteká, uvádzajú autorov a ich práce, ktoré sa dotýkajú skúmaného územia. Keďže autori realizovali aj nárečový výskum, nemôže chýbať zmienka o oravských nárečiach a o autoroch, ktorí sa nimi zaoberali (V. Vážný, A. Habovštiak a iní). Na konci úvodu sú okrem histórie projektu *Hydronymia Europaea* a *Hydronymia Slovaciae* uvedené aj názory jazykovedcov na pôvod a etymológiu názvu *Orava* (V. Šmilauer, A. Kavuljak, Š. Ondruš, J. Udolph a iní). Autori vysvetľujú dôvod, prečo do tejto monografie nezaradili aj analýzu názvov z lexikálno-sémantického a štruktúrno-typologického hľadiska, ktoré sú pevnou súčasťou vedeckých hydronomastických monografií. Odkazujú na svoju pôvodnú prácu, v ktorej sú obe analýzy obsiahnuté. Parciálne štruk-

túrno-typologické analýzy ponúkajú autori v druhej podčasti encyklopedického charakteru s názvom *Celková charakteristika názvov*. Okrem analýzy zloženia názvov (najčastejšie derivačné afixy, výskyt najčastejších/zriedkavých názvov z hľadiska ich stavby) uvádzajú aj to, ako sa názvy v kontinuitnom vývine menili, informujú o spôsoboch pomenovania vodných tokov, uvádzajú najčastejšie motivačné činitele a východiskové onymické triedy, z ktorých sa vodné názvy derivovali. Zaujímavá je tu aj zmienka o akomsi zamieňaní názvov jednotlivých vodných tokov. Autori tvrdia, že „od najskôr doložených pomenovaní po súčasnosť sa zmenili názvy takmer všetkých väčších a celého radu menších tokov“ (s. 9), časté sú aj rozličné názvy pre dolnú a hornú časť toku (napr. *Studený potok – Roháčsky potok*). Takéto prípady sú skutočne veľmi časté, nie je ničím nezvyčajným, keď sú v niektorých starších mapách zamenené názvy vodných tokov. Zväčša ide o chybu zapisovateľa v čase, keď ešte neboli názvy pevne štandardizované. Neskorší štandardizačný proces však nemal len pozitíva, pretože sa z máp vytratilo veľa pôvodných a charakteristických názvov a uprednostnili sa „lokalizačné“ názvy vodných tokov, ktoré vznikli z ojkony. Našťastie však niektoré staré názvy dodnes prežívajú v komunikačných aktoch domáceho obyvateľstva. Túto štandardizačnú disharmóniu potvrdzujú aj slová autorov, že medzi nárečovými názvami a názvami v mapách sú časté odlišnosti. Dôkazom chybnej štandardizácie môže byť aj starý názov *Jablonicki potoczek* (slov. *Jablonický potôčik*), ktorý podľa K. Rymuta vznikol deriváciou z osadného názvu *Jablonka* (s. 156). V tomto prípade sa nám teda skôr ponúka na štandardizáciu vhodnejší názov *Jablonský potôčik* (adj. *jablonický* by sme predpokladali z ojkony *Jablonica*).

Lexikografická časť je, ako sami autori uvádzajú v poslednej encyklopedickej časti pod názvom *Zásady spracovania*, spracovaná podľa zásad projektu *Hydronymia Europea*. Vodné toky, plochy a pramene sú v jednotlivých častiach abecedne zoradené (podľa štandardizovaných názvov). Vodné toky sú rozdelené na dve časti – toky povodia Oravy na území Slovenska a toky povodia Čiernej Oravy na území Poľska. Osobitne sú spracované vodné plochy a pramene, ktoré sú však tiež rozdelené na tie zo slovenského a poľského územia. Pokiaľ ide o stavbu hesla, uvádzajú, že sa skladá z encyklopedickej (základné údaje o objekte, jeho geografické zaradenie a súvis s blízkymi geografickými objektmi s názvami utvorenými z toho istého lexi-

kálneho základu), dokladovej (v chronologickom poradí sa uvádzajú najprv historické, súčasné a nárečové názvy objektu, potom názvy etymologicky či vecne súvisiacich geografických objektov), výkladovej (stručný výklad názvu, resp. názvov objektu) a bibliografickej časti (poukázanie na odbornú literatúru, v ktorej sa názov vykladá).

Ďalšou časťou monografie je *Hydrografia*, v ktorej autori vytvorili schému hydrografického členenia celého povodia. Pri tomto členení postupovali smerom od prameňa po ústie. J. Krško (2005) vo svojej metodologickej príručke odporúča opačný postup, teda od ústia k prameňu. Svoje tvrdenie odôvodňuje totožným postupom osídľovania oblastí v blízkosti vodných tokov.

M. Majtán a K. Rymut v bibliografickej časti uvádzajú literatúru, kartografické a iné pramene, použité slovné skratky, skratky obcí a katastrálnych území Slovenska.

Ostatnou časťou monografie je mapová príloha obsahujúca mapky skúmanej oblasti a celého povodia rieky Oravy.

Monografia M. Majtána a K. Rymuta *Hydronymia povodia Oravy* je ďalším významným prínosom, ktorý nám rozširuje slovenský hydronomastický repertoár komplexne a precízne spracovaných povodí slovenských riek. Keď v roku 1985 vyšla pôvodná monografia oboch autorov *Hydronimia dorzecza Orawy* ako prvá slovenská systematická hydronomastická monografia (ak samozrejme, neberieme do úvahy *Vodopis starého Slovenska* od V. Šmilauera), bola význačným impulzom pre ďalších autorov a pomerne v krátkom čase bolo spracovaných a vydaných viacero hydronomastických monografií povodí slovenských riek. Sme presvedčení, že monografia M. Majtána a K. Rymuta *Hydronymia povodia Oravy* bude tak ako v minulosti aj teraz silným motivačným impulzom k ďalším hydronomastickým výskumom a spracúvaniu doposiaľ ešte nespracovaných povodí slovenských riek.

Andrej Závodný

SPYTOVALI STE SA

Odrážavosť. – Spracovateľ slovenskej technickej normy sa na nás obrátil s otázkou, či je podstatné meno *odrážavosť* správne, keďže ho v základnej kodifikačnej príručke, akou sú Pravidlá slovenského pravopisu, nenašiel.

Podstatné meno *odrážavosť* nezachytávajú ani Pravidlá slovenského pravopisu z roku 2000, ale ani Krátky slovník slovenského jazyka z roku 2003, ba ani starší a podstatne rozsiahlejší šesťzväzkový Slovník slovenského jazyka z rokov 1959 – 1968. To však neznačí, že by nemalo byť správne. Ide o slovo, ktorého potrebu si vyžiadala predovšetkým odborná jazyková prax. Podstatné meno *odrážavosť* je pravidelne utvorené príponou *-osť* od prídavného mena *odrážavý*, ktoré sa takisto v kodifikačných príručkách neuvádza, a to zasa príponou *-avý* od nedokonavého slovesa *odrážať*. V kolektívnom diele Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny z roku 1989 sa na s. 104 konštatuje, že nominačná funkcia abstraktných podstatných mien motivovaných prídavnými menami s príponou *-avý*, *-ivý* utvorenými od slovík je výrazná v odbornej komunikačnej sfére, kde často vzniká potreba predmetne vyjadriť schopnosť vykonávať istý dej ako želanú či neželanú vlastnosť výrobku alebo nejakej látky. Prídavné meno *odrážavý* a podstatné meno *odrážavosť* sa používajú v spojeniach ako *odrážavý povrch*, *odrážavá vlastnosť*, *odrážavá vrstva*, *odrážavé projektily*, *odrážavosť látky*, *trvalá odrážavosť*, napr. *Odrážavý povrch je tvorený dvoma tisíckami panelov, ktoré sú poskladané vedľa seba... – ... ako zemský povrch, tak aj hranica ionosféry majú dokonale odrážavý povrch. – Ďalší faktor je odrážavá vlastnosť svetla. – Má veľmi vysokú trvalú odrážavosť – späť do priestoru odráža 86 % slnečného žiarenia. – V skutočnosti aj ten najmatnejší materiál má nejakú odrážavosť.* (Doklady sme vypísali z internetových stránok.) Podstatné meno *odrážavosť* sme našli aj vo Veľkom slovníku cudzích slov od M. Ivanovej-Šalingovej, S. Šalinga a Z. Maníkovej z roku 2003 pri výklade významu prevzatého slova *reflexia* ako fyzikálneho termínu.

Krátko na záver: Prídavné meno *odrážavý* aj podstatné meno *odrážavosť* sú utvorené v súlade so slovo tvornými zákonitosťami platnými v spisovnej slovenčine, odborná jazyková prax ich potrebuje, preto je vhodné zachytiť ich v ďalších vydaniach Pravidiel slovenského pravopisu i vo výkladových slovníkoch slovnej zásoby slovenčiny. Pri prídavnom mene *odrážavý* sa v slovníkoch môže výklad významu uvádzať slovami „ktorý má schopnosť odrážať, resp. odrážať sa“ a pri podstatnom mene *odrážavosť* slovami „schopnosť odrážať, resp. odrážať sa“.

Matej Považaj

Obsah 41. ročníka

KAČALA, Ján: Nové významy pri slovách <i>béčko</i> a <i>áčko</i>	80
KAČALA, Ján: <i>Širokopleci</i> – gen. <i>širokoplecieho</i>	9
KAČALA, Ján: Štúrov koncept tvorivosti slovenčiny	129
KAČALA, Ján: Vety s ukazovacím významom opytovacieho zámena ..	257
KOPÁSKOVÁ, Ivana: Niektoré typy živých osobných mien v Krásne nad Kysucou	147
LEITMANOVÁ, Vierošlava: Motivácia vlastných mien slovenských kvetinárov	263
MAJTÁN, Milan: Priezviská <i>Radlinský</i> a <i>Dilong</i>	18
MASÁR, Ivan: O anekdotách a hre s jazykom (Prechádzka Vtipoviskom)	12
MASÁR, Ivan: Obrana iróniou	325
MLACEK, Jozef: O povrávkach a o ich uplatňovaní v reči	65
ONDREJOVIČ, Slavomír: Je slovenčina najťažší jazyk na svete?	321
PISÁRČIKOVÁ, Mária: Očakávané dielo slovenskej lexikografie	193
POVAŽAJ, Matej: Kultúra slova na začiatku piateho desaťročia	3
RAKŠANYIOVÁ, Jana: Holandské slová v slovenčine	139
ŠIMKOVÁ, Mária: Slovenský národný korpus v druhej etape	202

DISKUSIE

GARABÍK, Radovan – KARČOVÁ, Agáta: Návrhy na doplnenie a spresnenie pravidiel prepisu z ukrajinskej grafickej sústavy do slovenskej grafickej sústavy	329
HORNÁNSKÝ, Imrich: Slovo <i>mláka</i> v slovenských geografických názvoch	332
POVAŽAJ, Matej: O skloňovaní slova <i>aids</i> 92	
TOPERCER, Ján – KOVALIK, Peter – MURIN, Bohumil – PAČENOVSKÝ, Samuel – MANDZAK, Peter: Návrh pravidiel slovenského názvoslovia vtákov	268

Z HISTORICKEJ LEXIKY

KRAJČOVIČ, Rudolf: Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest (1 – 6)	21, 84, 152, 212, 278, 336
---	----------------------------

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

DVORNICKÁ, Lubica: Chlapi a vareška (Ukážky z pripravovanej antológie nárečových textov)	350
FELIXOVÁ, Iveta: Čo dedina, to reč iná (O pripravovanej antológii stredoslovenských nárečových textov)	344
MAJTÁN, Milan: Slovenské priezviská <i>Lovich, Lovíšek</i> a <i>Loviška</i>	161
MARIČOVÁ, Anna: Odraz Vianoc v slovnej zásobe Starej Pazovy	286
MARIČOVÁ, Anna: Staropazovská kuchyňa. Polievky	220
VALENTOVÁ, Iveta: Označovanie červenej farby (1 – 2)	29, 97

ROZLIČNOSTI

<i>Diecéza</i> či <i>dekanát</i> ? M. Kazík	359
<i>Hviezdička prpoco do pece</i> ... S. Ondrejovič	39
<i>IKEA</i> stále dookola. A. Rollerová	360
O slove <i>ikona</i> . P. Kosmály 40	
<i>Obrátiť sa o pomoc</i> ? K. Gajdošová	107
<i>Paralympijský</i> či <i>paraolympijský</i> ? A. Rollerová	294
Pene alebo cestoviny? R. Garabík	109
Spojovník v hudobnej terminológii. K. Pekaríková	164
<i>Swarowskéhoho krištále</i> . K. Kálmánová	226
<i>V Boleráze</i> , nie <i>v Bolerázi</i> . J. Maculák	166
Viete, kto sú <i>frikulíni</i> ? I. Masár	291

SPRÁVY A POSUDKY

40. Chalupkovo Brezno. K. Gajdošová – M. Šimková	300
Čhavore hin amaro bacht (Deti sú naša budúcnosť) – slovenčina pre rómske deti. J. Hladký	178
Dobrá pomôcka pre študentov slovenčiny aj pedagógov. N. Janočková	175
Hold rodnej obci a ľudové múdrosti pre každého. L. Bartko	361
Hydronymia povodia Oravy. A. Závodný	365
Jazyková príručka vyvolávajúca otázky. M. Považaj	113
Maľovanie verbálnym štetcom. A. Oravcová	51
Medvedia služba popularizácii jazykovedy. M. Oľoštiak	303
Monografia o básnickom diele Janka Jesenského. I. Masár	48
Na sedemdesiatku Štefana Liptáka. L. Bartko	45

Nad druhým zväzkom Slovníka slovenských nárečí. M. Považaj	240
Nezabúdajme na súvislosti! I. Masár	172
<i>Partieka a tvárka</i> alebo tvary a tváre života a práce profesora Jozefa Mlacka. P. Ďurčo	228
Pozdravný list jubilantke Márii Pisárčikovej. I. Masár	43
Preklad detskej literatúry a adekvátnosť výrazových prostriedkov. A. Oravcová	244
Prezentácia slovníkových diel z kuchyne najvýznamnejších lexiko- grafických pracovísk Slovenska. K. Gajdošová	168
Vydarené pokračovanie dobre nastúpenej cesty. M. Klimovič	54
Z valného zhromaždenia Jazykového odboru Matice slovenskej. L. Bartko	230
Zastavenie pri vzácnom životnom jubileu profesora Rudolfa Kraj- čoviča. J. Kačala	296
Zdravica na sedemdesiatiny prof. Jána Kačalu. I. Masár	110

SPYTOVALI STE SA

Môžeme <i>odparkovať</i> vozidlo? K. Kálmánová	250
O pomenovaní <i>jednokolka</i> . I. Vančová	310
O názve nového druhu obilniny. I. Vančová	181
O pomenovaní osoby, ktorá vyrába káble. M. Považaj	248
O tvare vokatívu mena <i>Ježiš</i> . M. Považaj	59
<i>Odrážavosť</i> . M. Považaj	369
<i>Rozplňovať</i> . S. Duchková	182
<i>Spohotoviť</i> . K. Kálmánová	123

Z NOVÝCH VÝRAZOV

Nové výrazy (53). S. Duchková	60
-------------------------------------	----

Z JAZYKOVÝCH RUBRIK

Abecedný zoznam. K. Kálmánová	313
<i>Bielok/bielko</i> . I. Vančová	314
<i>Blog</i> či <i>internetový denník</i> . K. Kálmánová	124
<i>Celozrnný chlieb</i> . I. Vančová	188
<i>Guláš</i> i <i>guláš</i> . K. Kálmánová	253
<i>Chlieb/chleba</i> . I. Vančová	311

<i>Kapučino</i> . I. Vančová	251
<i>Krasko</i> či <i>Krasku</i> ? K. Kálmánová	251
<i>Kvôli</i> – <i>pre</i> . S. Duchková	184
<i>Na teplomere</i> . I. Vančová	254
<i>Nejsť</i> či <i>neísť</i> ? K. Kálmánová	187
Niekoľko slov o jazyku, jeho používateľoch a jazykovedcoch. S. Duchková	255
O používaní skratiek. S. Duchková	125
<i>Pacientiek</i> či <i>pacientok</i> ? K. Kálmánová	252
<i>Panské huncútstvo</i> . S. Duchková	185
<i>Porciovaný</i> – <i>porcovaný</i> . I. Vančová	253
Privlastňovanie v slovenčine. S. Duchková	128
<i>Rodina Nováková</i> – <i>Novákovci</i> . I. Vančová	313
<i>Roka</i> alebo <i>roku</i> ? A. Osadská	312
<i>Smena</i> či <i>zmena</i> ? K. Kálmánová	312
<i>Taký dobrý</i> – <i>tak príjemne</i> . S. Duchková	186
<i>Tycho de Brahe</i> – <i>Tycha de Brahe</i> , <i>Charles de Gaulle</i> – <i>Charla de Gaulla</i> . S. Duchková	256
<i>Vďaka, zásluhou</i> – <i>vinou</i> . S. Duchková	183
<i>Vianoce</i> , <i>Nový rok</i> a <i>nový rok</i> . I. Vančová	315
Vykanie je aj prejav úcty. K. Kálmánová	315
Výslovnosť a skloňovanie názvu <i>Carrefour</i> . S. Duchková	316
Význam a používanie prídavného mena <i>významný</i> . S. Duchková	186
Zámená v písaných textoch. S. Duchková	311
<i>Znalostná, poznatková</i> či <i>vedomostná spoločnosť</i> . M. Považaj	126
Zvratné <i>sa, si</i> pri slovesných podstatných menách. S. Duchková	127

PREČÍTALI SME SI

Je to ešte stále slovenčina? O. Macko	189
Poznámky k jazyku jaskyniarov. B. Kortman	317
Informácie autorom	64
Oprava	64
Obsah 41. ročníka	371
Index 41. ročníka. S. Mislovičová	375

Index 41. ročníka

Kurzívou sú vytlačené slová, spojenia slov, väzby a pod., ktoré sa podrobnejšie rozoberajú z významovej, pravopisnej, výslovnostnej, gramatickej a štylistickej stránky.

- áčko*, význam a používanie 80 – 83
aids, význam, výslovnosť a používanie 92 – 96
ambulovať, význam a používanie 60
apartheid, pôvod a význam 141
- Báb*, pôvod názvu 24
baba, pôvod a význam 24
babí, pôvod a význam 24
Babin potok, pôvod názvu 24
babin, pôvod a význam 24 – 25
Babiná, pôvod názvu 24
Babindol, pôvod názvu 24
babinec, pôvod a význam 25
Babinec, pôvod názvu 24
Babko, *Babek*, pôvod názvu 25
Babkov, pôvod názvu 25
Baca, pôvod a význam 25
bácať, *bacat'*, pôvod a význam 25
bacek, pôvod a význam 25
baco, pôvod a význam 25
bacúch, pôvod a význam 25 – 26
Bacúch, pôvod názvu 26
bacúr, pôvod a význam 26
Bacúrov, pôvod názvu 26
Báč, pôvod názvu 25
Báčka, pôvod názvu 25
bačko, pôvod a význam 26
bačkov, pôvod a význam 26
Báčkov, pôvod názvu 26
Báčovce, pôvod názvu 25
Baďan, pôvod názvu 27
bádat', pôvod a význam 26
- bádica*, pôvod a význam 26
Bádice, pôvod názvu 26
badin, pôvod a význam 26 – 27
Badín, pôvod názvu 26
Badzan, pôvod názvu 27
bahno, pôvod a význam 27
Báhoň, pôvod názvu 27
Bajan, pôvod názvu 27
Bajany, pôvod názvu 27
bajať, pôvod a význam 27
Bajč, pôvod názvu 159
Bajka, pôvod názvu 212
bajta, pôvod a význam 27
Bajtava, pôvod názvu 27
baka, *bak*, pôvod a význam 28
Baka, pôvod názvu 28
Baláže, pôvod názvu 154
Balog nad Ipľom, pôvod názvu 155
Balog, pôvod názvu 155
balvan, pôvod a význam 28
bán, pôvod a význam 84
baňa, pôvod a význam 85
Banka, pôvod názvu 85
Banky, pôvod názvu 85
bánov, pôvod a význam 84
Bánov, pôvod názvu 84
Bánová, pôvod názvu 84
Bánovce nad Bebravou, pôvod názvu 84
Bánovce nad Ondavou, pôvod názvu 84
bánovec, pôvod a význam 84
Banské, pôvod názvu 85

- bara*, pôvod a význam 85
Bara, pôvod názvu 85
Barca, pôvod názvu 85
Bardoňovo, pôvod názvu 278
barica, pôvod a význam 85
baša, pôvod a význam 86
Bašovce, pôvod názvu 86
bašovec, pôvod a význam 86
bašta, pôvod a význam 86
bat, pôvod a význam 86
Bátka, pôvod názvu 87
batko, *batka*, pôvod a význam 86 – 87
Bátovce, pôvod názvu 86
beber, pôvod a význam 87
Bebrava, pôvod názvu 157
Beckov, pôvod názvu 155
béčka, význam a používanie 80 – 83
béčko, význam a používanie 80 – 83
bedro, pôvod a význam 87
bedruža, pôvod a význam 87
behár, pôvod a význam 87
Beharovce, pôvod názvu 87
bel, pôvod a význam 88
beľ, pôvod a význam 88
Belá nad Cirochou, pôvod názvu 88
Belá pôvod názvu 88,
beľaď, pôvod a význam 88 – 89
Beladice, pôvod názvu 88
belec, pôvod a význam 89
Belianka, pôvod názvu 88
belin, pôvod a význam 89
Belín, pôvod názvu 89
belina, pôvod a význam 89
Belina, pôvod názvu 89
Belince, pôvod názvu 89
beloveža, pôvod a význam 89
Beloveža, pôvod názvu 89
Beluša, pôvod názvu 90
beluža, pôvod a význam 90
Belža, pôvod názvu 90
berezen, pôvod a význam 281
berm, pôvod a význam 143
berma, pôvod a význam 143
betlár, pôvod a význam 90
Betliar, pôvod názvu 90
bezď, pôvod a význam 90
bezden, pôvod a význam 90 – 91
Bidovce, pôvod názvu 91
bieda, pôvod a význam 91
Biel, pôvod názvu 88
bielica, pôvod a význam 152
bielinec, pôvod a význam 152
bieliť, pôvod a význam 152
bielko, význam a používanie 314
bielok, význam a používanie 314
Bielovce, pôvod názvu 152
Biely Kostol, pôvod názvu 152
bieły, pôvod a význam 152 – 153
Bijacovce, pôvod názvu 153
bijak, pôvod a význam 153
bíjať, pôvod a význam 153
Bilanka, pôvod názvu 88
biskup, pôvod a význam 153 – 154
Biskupice, pôvod názvu 153
Biskupová, pôvod názvu 153
Blatná na Ostrove, pôvod názvu 154
Blatné Remety, pôvod názvu 154
Blatné Revištia, pôvod názvu 154
Blatnica, pôvod názvu 154
blatný, pôvod a význam 154
blato, pôvod a význam 154
blaž, *blaže*, pôvod a význam 154 – 155

- blh*, pôvod a význam 155
Blhovce, pôvod názvu 155
blog, význam a používanie 124
bobor, pôvod a význam 156
Bobot, pôvod názvu 156
Bobotská Lehota, pôvod názvu 156
bobotský, pôvod a význam 156
Bobrov, pôvod názvu 156
Bobrovček, pôvod názvu 156
Bobrovec, pôvod názvu 156
Bobrovník, pôvod názvu 157
Bodružal, pôvod názvu 87
boh, pôvod a význam 157
Bohdan, pôvod a význam 157 – 158
Bohdanovce nad Trnavou, pôvod názvu 157
Bohdanovce, pôvod názvu 157
 BÖHM, Stanislav: Jazykové okienko so Spoločníkom, recenzia 303 – 309
Bohun, pôvod názvu 158
Bohunice, pôvod názvu 158
bója, pôvod a význam 141
bojec, pôvod a význam 158 – 159
bojen, pôvod a význam 159
bojer, pôvod a význam 141
bojka, pôvod a význam 212
bojňa, pôvod a význam 212
Bojná, pôvod názvu 159
bojnica, pôvod a význam 212
Bojnice, pôvod názvu 212
bojnička, pôvod a význam 212 – 213
Bojničky, pôvod názvu 212
Boľ, pôvod názvu 213
boľar, pôvod a význam 213
bole, pôvod a význam 213
Boleráz, pôvod názvu 213; skloňovanie 166 – 167
Boliarov, pôvod názvu 213
bor, pôvod a význam 213 – 214
borcov, pôvod a význam 214
Borcová, pôvod názvu 214
Borčan, pôvod názvu 214
Borčany, pôvod názvu 214
Borčice, pôvod názvu 215
borec, pôvod a význam 214
boreč, pôvod a význam 215
borina, pôvod a význam 215
Borinka, pôvod názvu 215
boriť, pôvod a význam 215
Borov, pôvod názvu 215
Borovce, pôvod názvu 213
Bory, pôvod názvu 342
bosák, pôvod a význam 216
boss, pôvod a význam 141
Bošáca, pôvod názvu 216
Božčice, pôvod názvu 216
božec, *božek*, pôvod a význam 216
božeč, pôvod a význam 216
božnica, pôvod a význam 216
Bracovce, pôvod názvu 218
bradlo, pôvod a význam 217
Brádno, pôvod názvu 217
brajgel, pôvod a význam 146
brána, pôvod a význam 217
Branč, pôvod názvu 217
brančie, pôvod a význam 217 – 218
brandy, pôvod a význam 141
brat, pôvod a význam 218
brať, pôvod a význam 218
Bratislava, pôvod názvu 218
bratka, pôvod a význam 278
bratský, pôvod a význam 278 – 279
bravác, pôvod a význam 279
Braväcovo, pôvod názvu 279

- brdár*, pôvod a význam 279
brdárka, pôvod a význam 279
Brdárka, pôvod názvu 279
brdo, pôvod a význam 279
breh, pôvod a význam 279 – 280
Brehov, pôvod názvu 280
Brehy, pôvod názvu 279
brek, pôvod a význam 280
Brekov, pôvod názvu 280
brest, pôvod a význam 280
bresten, pôvod a význam 280
Brestov nad Laborcom, pôvod názvu 280
Brestovan, pôvod názvu 280 – 281
Brestovany, pôvod názvu 280
Brestovec, pôvod názvu 281
Bretka, pôvod názvu 278
Breza, pôvod názvu 281
Brezan, pôvod názvu 281
Brezany, pôvod názvu 281
Brezina, pôvod názvu 281
Breziny, pôvod názvu 281
Breznica, pôvod názvu 281
Brezníčka pri Stropkove, pôvod názvu 281
Brezníčka, pôvod názvu 281
Brezno, pôvod názvu 281
Brezolupy, pôvod názvu 282
Brezov, pôvod názvu 282
Brezová pod Bradlom, pôvod názvu 282
Brezovec, pôvod názvu 282
Brezovica, pôvod názvu 283
Brezovka, pôvod názvu 282
Brežany, pôvod názvu 280, 340
brh, pôvod a význam 283
brhlie, pôvod a význam 283
Brhlovce, pôvod názvu 283
Briestené, pôvod názvu 280
Brieštie, pôvod názvu 283
brod, pôvod a význam 283
broden, pôvod a význam 283 – 284
brodník, pôvod a význam 284
Brodno, pôvod názvu 283
Brodské, pôvod názvu 284
brodský, pôvod a význam 284
Brodzan, pôvod názvu 284 – 285
Brodzany, pôvod názvu 284
Brunovce, pôvod názvu 336
Brusnica, pôvod názvu 337
Brusník, pôvod názvu 337
Brusno, pôvod názvu 337
Brutovce, pôvod názvu 338
Bruty, pôvod názvu 336
Brvnište, pôvod názvu 338
Brzotín, pôvod názvu 338
Búč, pôvod názvu 339
Bučany, pôvod názvu 339
Budča, pôvod názvu 339
Budikovany, pôvod názvu 340
Budimír, pôvod názvu 340
Budiná, pôvod názvu 340
Budiš, pôvod názvu 340
Budkovce, pôvod názvu 340
Budmerice, pôvod názvu 340
Budulov, pôvod názvu 340
 BUFFA, Ferdinand: Moja Dlhá Lúka, recenzia 361 – 365
 BUFFA, Ferdinand: Odveké múdrosti šarišského ľudu, recenzia 361 – 365
Bujakov, pôvod názvu 340
Buková, pôvod názvu 341
Bukovce, pôvod názvu 341
Bukovec, pôvod názvu 341
Bukovina, pôvod názvu 341
bulvár, pôvod a význam 140, 145

- Bunetice*, pôvod názvu 341
Bunkovce, pôvod názvu 341
Búr, pôvod názvu 144
burza, pôvod a význam 144
Bušince, pôvod názvu 342
Bušovce, pôvod názvu 342
Bydgoszcz, skloňovanie názvu 94
Bzenov, pôvod názvu 90
- Cambridge*, skloňovanie názvu 94
Carrefour, význam a výslovnosť 316
 CARTER, Forrest: Malý Strom, recenzia 244 – 247
 céčko 82
celozrnný, význam a používanie 188
- České Brezovo*, pôvod názvu 282
- dávkovať*, význam a používanie 182
 dejiny jazyka: lexika stredovekej slovenčiny 21 – 28, 84 – 91, 152 – 160, 212 – 219, 278 – 285, 336 – 343
dekanát, význam a používanie 359
denník, internetový d., význam a používanie 124
 dialektológia: názvy polievok v staropazovskej oblasti 220 – 225; o pripravovanej antológii nárečových textov *Čo dedina, to reč iná* 344 – 350; označovanie červenej farby v slovenských nárečiach 29 – 38, 97 – 106; ukážky z pripravovanej antológie *Čo dedina, to reč iná* 350 – 358; vianočné zvyky v Starej Pazove 286 – 290
diecéza, význam a používanie 359
Dilong, pôvod priezviska 18 – 20
- dok*, pôvod a význam 141
Dolný Badín, pôvod názvu 27
Dolný Bar, pôvod názvu 85
- eidam*, pôvod a význam 143
- flám, Flám*, pôvod a význam 145
flamenco, pôvod a význam 144
flamender, pôvod a význam 146
flámovat', pôvod a význam 146
flotila, pôvod a význam 142
 frazeológia: o povrávkach a ich uplatňovaní v reči 65 – 80; BUFFA, Ferdinand: Odveké múdrosti šarišského ľudu 361 – 365
frikulín, význam 291 – 293
- GÁFRIK, Michal: Básnik Janko Jesenský, recenzia 48 – 50
 GÁFRIKOVÁ, Gizela: zabúdané súvislosti, recenzia 172 – 174
geus, pôvod a význam 143
Gondovo, pôvod názvu 28
gouda, pôvod a význam 143
Graz, výslovnosť a skloňovanie 94
guláš, guláš, pravopis 253
- harpúna*, pôvod a význam 142
 Historický slovník slovenského jazyka, informácia o 6. zv. slovníka 168 – 169
 HLADKÝ, Juraj – MACULÁK, Jozef – RENDÁR, Ľubomír – VESELSKÁ, Eva: Pravopisno-gramatická príručka s cvičebnicou, recenzia 175 – 178
holand, pôvod a význam 143

- Holandanka*, pôvod a význam 143
holandit, pôvod a význam 144
holender, pôvod a význam 143
Horný Bar, pôvod názvu 85
- Chalupkovo Brezno, správa o 40. ročníku prehliadky záujmovej umeleckej tvorivosti pedagogických zamestnancov 300 – 303
chlieb, *chleba*, význam a používanie 311
Chrenovec-Brusno, pôvod názvu 337
- ich*, význam a používanie 128
IKEA, skloňovanie 360
ikona, význam a používanie 40 – 42
internetový, *i. denník*, význam a používanie 124
- jachta*, pôvod a význam 142
Janíky, pôvod názvu 342
Jaslovské Bohunice, pôvod názvu 158
jazyková kultúra: časopis *Kultúra slova* na začiatku piateho desaťročia 3 – 8; názory na jazykovú kultúru 325 – 328; nefunkčné používanie cudzích slov 291 – 293; o anekdotách a hre s jazykom 12 – 18; o jazyku jaskyniarov 317 – 320
jazykoveda: najťažší jazyk na svete 321 – 325
Jazykový odbor Matice slovenskej, správa z valného zhromaždenia 230 – 239
jednokolka, význam a používanie 310
jej, význam a používanie 128
Ježiš, skloňovanie 59
- JUSTOVÁ, Martina – RAKOVSKÁ, Gabriela – ORAVCOVÁ, Zuzana: Čhavore hin amaro bachit: Deti sú naša budúcnosť, recenzie 178 – 180
- kábelár*, význam a používanie 248 – 249
KAČALA, Ján, medailón pri príležitosti životného jubilea 110 – 113
kajuta, pôvod a význam 142
kapučino, pôvod a pravopis 251
Klasov, pôvod názvu 24
klinker, pôvod a význam 143
klinkrový, pôvod a význam 142
Koblenz, výslovnosť a skloňovanie 94
kója, pôvod a význam 142
kopirák, význam a používanie 60 – 61
Košická Belá, pôvod názvu 88
KRAJČOVIČ, Rudolf, medailón pri príležitosti životného jubilea 296 – 300
Krasko, skloňovanie 251 – 252
krištál, *Swarowského k-e*, význam a používanie 226 – 227
Krškany, pôvod názvu 283
kryštál, význam a používanie 226 – 227
kvôli, význam a používanie 184 – 185
- lavírovanie*, pôvod a význam 145
Leeds, výslovnosť a skloňovanie 95
lekáň, pôvod a význam 142
lexikológia: holandské slová v slovenčine 139 – 146
Linz, výslovnosť a skloňovanie 94
LIPTÁK, Štefan, medailón pri príležitosti životného jubilea 45 – 48

- logonymá: motivácia vlastných mien slovenských kvetinárstiev 263 – 267
lovestorka, význam a používanie 61
Lovich, pôvod priezviska 161 – 163
Lovišek, pôvod priezviska 161 – 163
Loviška, pôvod priezviska 161 – 163
- MAJTÁN, Milan – RYMUT, Kazimierz: Hydronymia povodia Oravy, recenzia 365 – 368
Malé Bedzany, pôvod názvu 87
Malé Bielice, pôvod názvu 152
Malé Bierovce, pôvod názvu 90
Malé Borové, pôvod názvu 216
Malé Brestovany, pôvod názvu 280
Malý Biel, pôvod názvu 88
manekýn, pôvod a význam 140, 145
maras, pôvod a význam 143
matróz, pôvod a význam 142
Miezgovce, pôvod názvu 282
- MLACEK, Jozef, medailón pri príležitosti životného jubilea 228 – 230
mláka, používanie slova v slovenských geografických názvoch 332 – 335
môj, význam a používanie 128
- náš*, význam a používanie 128
 nátlak 291
NATO, význam a používanie skratky 125
 názvoslovie vtákov, pravidlá tvorenia názvov v slovenčine 268 – 277
nejst', *neíst'*, pravopis 187 – 188
- NIŽNIKOVÁ, Jolana: Valenčný slovník slovenských slovies, informácia o diele 171
Nižný Blh, pôvod názvu 155
Nová Bašta, pôvod názvu 86
Nový rok, nový rok, pravopis 315 – 316
- objednanie 127
 objednať si 127
obrátit' sa, o. o pomoc, väzba slovesa 107 – 108
odparkovať', význam a používanie 250
odrážavosť', význam a používanie 369 – 370
- onomastika: priezviská *Radlinský, Dilong* 18 – 20; slovenské priezviská *Lovich, Lovišek, Loviška* 161 – 163; živé osobné mená v Krásne nad Kysucou 147 – 151
OPEC, význam a používanie skratky 125
orkán, pôvod a význam 144
- pacientka*, skloňovanie 252
Pajštún, pôvod názvu 215
panský, význam a používanie 185
pánsky, význam a používanie 185
paralympijský, význam a používanie 294 – 295
paraolympijský, význam a používanie 294 – 295
penne, pôvod a pravopis 109
- PISÁRČIKOVÁ, Mária, medailón pri príležitosti životného jubilea 43 – 45
plniť, význam a používanie 182
Podbiel, pôvod názvu 153
Podbranč, pôvod názvu 218

- polder*, pôvod a význam 142
- polderizácia*, pôvod a význam 142
- porciovať, p-ný syr*, význam a používanie 253 – 254
- poznatkový, p-á spoločnosť*, význam a používanie 126
- pravopis: doplnenie a spresnenie pravidiel prepisu z ukrajinskej grafickej sústavy do slovenskej grafickej sústavy 329 – 322; Príručka slovenského pravopisu pre školy a prax 113 – 122; spojovník v hudobnej terminológii 164 – 166
- pre*, význam a používanie 184 – 185
- preklenovací, p. úver*, význam a používanie 292
- preparkovať 250
- prevolať*, význam a používanie 61 – 62
- prpotat'*, význam a používanie 39 – 40
- Radlinský*, pôvod priezviska 18 – 20
- Rákoš*, pôvod názvu 158
- raster 291
- recenzie: BÖHM, Stanislav: Jazykové okienko so Spoločníkom 303 – 309; BUFFA, Ferdinand: Moja Dlhá Lúka 361 – 365; BUFFA, Ferdinand: Odveké múdrosti šarišského ľudu 361 – 365; CARTER, Forrest: Malý Strom 244 – 247; GÁFRIK, Michal, Básnik Janko Jesenský 48 – 50; GÁFRIKOVÁ, Gizela: Zabúdané súvislosti 172 – 174; HLADKÝ, Juraj – MACULÁK, Jozef – RENDÁR, Ľubomír – VESELSKÁ, Eva: Pravopisno-gramatická príručka s cvičebnicou 175 – 178; MAJTÁN, Milan – RYMUT, Kazimierz: Hydronymia povodia Oravy 365 – 368; RIPKA, Ivor – IMRICHOVÁ, Mária – SKLADANÁ, Jana: Príručka slovenského pravopisu pre školy a prax 113 – 122; Slovník slovenských nárečí. II. 240 – 244; Slovník súčasného slovenského jazyka A – G 193 – 202; Slovo o slove. Zborník katedry komunikačnej a literárnej výchovy 54 – 58; UPDIKE, John: Hľadať moju tvár 51 – 54
- Rimavská Baňa*, pôvod názvu 85
- rok*, skloňovanie 312 – 313
- rozdávkovať 182
- rozdeľovať 182
- rozdrobovať 182
- rozkladať 182
- rozlievať 182
- rozvažovať*, význam a používanie 182
- ružovolíci*, skloňovanie 10
- SDKÚ*, význam a používanie skratky 125
- skener 189
- skloňovanie: názvu *aids* 92 – 96; názvu *Boleráz* 166 – 167; mena *Ježiš* 59; o skloňovaní skratiek 125; prídavného mena *širokopleci* 9 – 12, slova *teplomer* 254
- Slovenský národný korpus, informácia o projekte 202 – 211
- Slovník anglických vlastných mien v slovenčine, informácia o diele 171

- Slovník koreňových morféme slovenčiny, informácia o diele 171
- Slovník slovenských nářečí. II., recenzie 240 – 244; informácia 169
- Slovník súčasného slovenského jazyka A – G, informácia o 1. zv. slovníka 169 – 171; recenzie 193 – 202
- Slovo o slove. Zborník katedry komunikačnej a literárnej výchovy, recenzie 54 – 58
- slovo tvorbou: *béčko* 80 – 83, *áčko* 80 – 83; pomenovanie osoby, ktorá vyrába káble 248 – 249; *tritikale* 181 softvér 189
- Spišská Belá*, pôvod názvu 88
- spohotoviť*, význam a používanie 123
- spoločnosť*, *poznatková s.*, *vedomostná s.*, *znalostná s.*, význam a používanie 126
- správanie*, význam a používanie 127
- správať sa*, význam a používanie 127
- Stará Bašta*, pôvod názvu 86
- stenopis*, význam a používanie 41
- svoj*, význam a používanie 128
- syntax: vety s ukazovacím významom optovacieho zámena 257 – 263
- Šarišské Lužianky*, pôvod názvu 340
- širokoplecí*, skloňovanie 9 – 12
- šmugler*, pôvod a význam 141
- štandardizácia geografických názvov: o slove *mláka* 332 – 335
- ŠTÚR, Ľudovít, analýza diela 129 – 138
- ŠÚKL, význam a používanie skratky 125
- tak*, význam a používanie 186
- taký*, význam a používanie 186
- Tekovská Breznica*, pôvod názvu 281
- teplomer*, skloňovanie 254
- tritikale*, význam a používanie 181
- tvoj*, význam a používanie 128, 311 – 312
- ty*, význam a používanie 311 – 312
- ukazovací*, skloňovanie 11
- UPDIKE, John: Hľadaj moju tvár, recenzie 51 – 54
- USA, význam a používanie skratky 125
- úver*, *preklenovací ú.*, význam a používanie 292
- v dôsledku*, význam a používanie 183 – 184
- vafle*, pôvod a význam 141
- váš*, význam a používanie 128, 311 – 312
- vdaka*, význam a používanie 183 – 184
- vedomostný*, *v-á spoločnosť*, význam a používanie 126
- Veľké Bedzany*, pôvod názvu 87
- Veľké Bielice*, pôvod názvu 152
- Veľké Bierovce*, pôvod názvu 90
- Veľké Borové*, pôvod názvu 216
- Veľké Brestovany*, pôvod názvu 280
- Veľký Biel*, pôvod názvu 88
- Veľký Blh*, pôvod názvu 155
- Vianoce*, pravopis 315 – 316
- vinou*, význam a používanie 183 – 184
- vrak*, pôvod a význam 142

- vtip*, význam a používanie 13
vtipovisko, význam a používanie 12
– 18
vtipový, význam a používanie 13
vy, význam a používanie 311 – 312
vykanie 315
vyraďovací 291
výslovnosť: slova *aids* 92 – 96
Výšný Blh, pôvod názvu 155
významný, význam a používanie 186
– 187
- za*, význam a používanie 185
zaparkovať 250
- zásluhou*, význam a používanie 183
– 184
Zbudská Belá, pôvod názvu 88
zdobrovoľnenie, význam a používanie
62
zdobrovoľníť, význam a používanie
62 – 63
zmena, význam a používanie 312
znalostný, *z-á spoločnosť*, význam
a používanie 126
- žúrka*, význam a používanie 63
žúrkovat', význam a používanie 63

Sibyla Mislovičová

ISSN 0023-5202

MIČ 49 300